

Дневникъ

(стенографски)

на

XVII^т обикновено Народно събание

Трета извънредна сесия.

5 засѣдание, петъкъ, 26 октомврий 1917 година.

(Открию отъ председателя д-ръ Д. К. Вачовъ въ 4 ч. 15 м. слѣдъ пладне).

Прѣдседателътъ: (Звъни) Г. секретарьтъ ще провѣри списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретаръ М. Зелковъ: (Прочита списъка. Отсѣдствуватъ народнитѣ прѣдставители: Христо Бояджиевъ, Петъръ Даскаловъ, Шакиръ Зюмриевъ, Белизаръ Каракашевъ, Илия Кирковъ, Янко Куцаровъ, Стефанъ Лилковъ, Александъръ Механджийски, Никола Наумовъ, Александъръ Пенчевъ, Методий Петровъ, Тодоръ Петровъ, Иванъ Г. Поповъ, Тотю Продановъ, Христо Радойковъ, Христо Славейковъ, д-ръ Никола Стойчевъ, Михаилъ Такевъ и Никола Харлаковъ)

Прѣдседателътъ: (Звъни) Отъ 244 народни прѣдставители отсѣдствуватъ 19; налице сѣ 225. Има, значи, нужното число прѣдставители, за да бѣде засѣданието законно.

Има да съобща на г. г. народнитѣ прѣдставители, че мнозина отъ тѣхъ сѣ поискали отпускъ.

Старозагорскиятъ народенъ прѣдставитель г. Константинъ Апостоловъ, сѣ телеграма отъ 22 т. м., е поискалъ 6-дневенъ отпускъ, по важни домашни причини. Разрѣшенъ му е отъ прѣдседателството 3-дневенъ.

Търновскиятъ народенъ прѣдставитель г. Александъръ Пенчевъ иска да му се разрѣши отпускъ за 26 и 27 того, по болестъ. Прѣдседателството му е разрѣшило.

Старозагорскиятъ народенъ прѣдставитель г. Ангелъ Кундалевъ моли, сѣ телеграма отъ 22 того, да му се разрѣши единъ день отпускъ. Прѣдседателството му е разрѣшило.

Бургазкиятъ народенъ прѣдставитель г. Димитъръ Джанкардашлийски е съобщилъ сѣ заявление, че отъ 15 до 23 того включително не е могълъ да присѣдствува въ Народното събрание, по важни домашни причини, и моли да му се счита това врѣме за прѣкарано въ отпускъ. Които сѣ съгласни сѣ искането му, моля, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Прието.

Гюмюрджинскиятъ народенъ прѣдставитель г. Ангелъ п. Кировъ съобщава сѣ заявление, че на 15, 16, 17 и 18 т. м. не е могълъ да присѣдствува въ Народното събрание, по важни домашни причини, и моли да му се счита това врѣме за прѣкарано въ отпускъ. Които сѣ съгласни сѣ това искане, моля, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Прието.

Гюмюрджинскиятъ народенъ прѣдставитель г. Мехмедъ Джепалъ Абединъ, понеже билъ на лѣчение, не могълъ да пристигне за засѣданията на Народното събрание отъ 15 до 24 того включително и моли да му се счита това врѣме

за прѣкарано въ отпускъ. Които сѣ съгласни сѣ това искане, моля, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Прието.

Ще се пристѣпи къмъ дневния редъ. (Движение въ крайната лѣвица)

Прѣдседателътъ: Какво има, г. Благоевъ?

Д. Благоевъ: Г. г. народни прѣдставители! Онзи день, на засѣданието на 24 того на Народното събрание, стана една случка, противъ която ние, нашата група, прѣдлагаме единъ протестъ. Къмъ нашата група се присѣдиняватъ и другитѣ опозиционни групи, и, азъ мисля, че и отъ болшинството ще се намѣрятъ сѣщо хора, които ще се присѣдинятъ къмъ насъ. Този протестъ е слѣдниятъ: (Чете)

„Протестъ

Отъ парламентарнитѣ групи на: Работническата социалъ-демократическа партия (тѣсни), Радикалъ-демократическата партия, Работническата социалъ-демократическа (обединена) партия, Демократическата партия, Народната партия, Прогресивно-либералната партия и Земледѣлческия сѣюзъ.

За неокачествимата инсинуация, хвърлена отъ пловдивския народенъ прѣдставитель Ст. Петковъ срѣщу колегата ни Василь Коларовъ въ края на засѣданието на 24 того, казанитѣ парламентарни групи, считайки поведението на Петкова за накрѣняващо достоинството и честъта на Парламента и недопустимо и нетърпимо въ никой случай, протестираме, задѣто веднага не се взеха отъ бюрото на Народното събрание мѣрки срѣщу инсинуатора и искаме най-настоятелно:

1. Незабавното отстраняване отъ засѣдателната зала на Народното събрание на Ст. Петкова.

2. Неговото изключване за максималното число засѣдания, прѣдвидено въ правилника за вѣтрѣшния редъ на Народното събрание.

Подписали за групитѣ: Работническа социалъ-демократическа (тѣсни) — Д. Благоевъ, Народната — И. Гешовъ, Радикалъ-демократическа — Н. Цановъ, Демократическа — А. Малиновъ, Земледѣлчески сѣюзъ — Д. Драгиевъ, Прогресивно-либерална — д-ръ С. Даневъ, Работническа социалъ-демократическа (обединена) — Я. Сакъзовъ и д-ръ П. Джидровъ, Земледѣлчески сѣюзъ — Н. Атанасовъ“.

Г. г. народни прѣдставители! Ние не можемъ да допустимъ, както вече азъ имахъ едно обяснение сѣ г. прѣдседателя на Народното събрание, никакви обяснения по-

вторно по този случай. Това е едно извънредно нѣщо, то е едно оскърбление, хвърлено не лично на нашия другарь Василь Коларовъ и на цѣлата наша група, но на цѣлата Камара. Слѣдователно, никакви обяснения тукъ си нѣматъ мѣстото, и, съгласно правилника, когато цѣлото Народно събрание или частъ отъ него е оскърбено отъ нѣкой прѣдставителъ, той трѣбва да бѣде изключенъ, и нашето прѣдложение е той да бѣде изключенъ за максималното число дни. И, надѣвамъ се. Събранието ще приеме това, за да може да се мине по-спокойно къмъ работа.

Ю. Юрдановъ: Вънъ, вънъ!

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Г. г. народни прѣдставители. Завчера азъ прѣдупрѣдихъ и молихъ г. г. ораторитѣ да говорятъ само по прѣдмета и да не хвърлятъ упрѣки и оскърбления на партиитѣ, както направиха по адресъ на либералитѣ.

Г. Димитровъ: Вашъ човѣкъ направи съвършено друго.

Д-ръ Х. Георгиевъ: Имайте търпѣние!

Прѣдседателъ: Моля, моля!

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Слѣдъ това, когато се надѣвахъ, че моитѣ думи ще се взематъ подъ внимание, защото се отнасятъ до реда и престижа на Народното събрание, присѣтствувахъ тукъ на единъ инцидентъ, който възникна така, благодарение на остритѣ думи, които се изказаха отъ оратора.

Отъ крайната лѣвица: Нищо общо нѣма.

Ю. Юрдановъ: Престижа на Народното събрание трѣбва да пазите вие!

Д-ръ Х. Георгиевъ: Чакайте, оставете г. министъръ-прѣдседателя да се изкаже!

Отъ дѣсницата: Тероръ ли ще упражнявате тукъ? Социалисти! Все за свобода плачете!

Прѣдседателъ: Моля, тишина, г-да. — Да чуемъ какво ще каже г. министъръ-прѣдседателъ.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Не е достатъчно да се подпише едно заявление, противорѣчащо на правилника на Събранието отъ шефетѣ на опозицията и да се иска съгласието на Народното събрание. Ала азъ виждамъ, че именно ония, които ужъ се борятъ за най-голяма свобода на гражданитѣ, именно тѣ не даватъ на другитѣ да изкажатъ мнѣнието си, като се налагатъ на други. Азъ мисля, че именно опозицията не трѣбва да допуска да ставатъ въ Народното събрание работи, които не сѣ съгласни въ вѣтрѣшния му правилникъ.

К. Лулчевъ: Това именно искаме и ние.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Съдържанието на вашия протестъ не е съгласно съ правилника.

К. Лулчевъ: А псувнята на Петковъ е съгласна съ правилника!

Прѣдседателъ: Моля, оставете г. министъръ-прѣдседателя да говори.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Никой не иска да защитава оскърбителя на народенъ прѣдставителъ; никой не иска да го защитава; но и никой не бива да се тиранизира по начинъ, както се иска съ туй заявление, и веднага да излѣзе народниятъ прѣдставителъ отъ залата! (Възражения отъ крайната лѣвица) Ако бихме взели подобно рѣшение за васъ, всички отъ опозицията щѣхте да протестирате, и азъ съжалявамъ, че човѣкъ, като г. Гешова, най-напрѣдъ е подписалъ такъвъ протестъ, съ който се иска веднага да излѣзе единъ народенъ прѣдставителъ изъ залата, безъ да бѣде изслушанъ. Това нѣщо възможно ли е, г. г. народни прѣдставители?

Г. Василевъ: Позволихте ли на менъ обяснения, когато ме изключихте? Никакви. И то за какво това? За критика.

Прѣдседателъ: Г. Василевъ, седнете си на мѣстото!

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Отнася се до честта на единъ народенъ прѣдставителъ. Вие излагате честта на този прѣдставителъ. Прѣдположете си противното: че се гласува съ болшинство противното — какво ще стане тогава съ честта на г. Коларова?

Отъ лѣвицата: Съ честта на Камарата.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Вие не искате да слушате и да разберете, че редътъ не е правиленъ; така ще изложите повече народния прѣдставителъ, сѣмейната честъ на когото искате ужъ да защитите. Азъ говоря съвършено обективно. Оскърбенъ е единъ народенъ прѣдставителъ, постѣпете така, както казва правилникътъ за оскърбленията. Това разбирамъ, и всички тогава ще бѣждатъ съгласни. Но по този начинъ, както искате, вие излагате, както казахъ, повече честта на г. Коларова. Той трѣбваше самъ да бѣде противъ, защото не се знае, какъвъ ще бѣде вотътъ.

Г. Кирковъ: Ако Вие искате отъ тоя вотъ да вадите заключение за себе си, съжалявамъ. Г. Радославовъ! Менъ ми се струва, че просто не прави честь да се говори по-нататъкъ.

Г. Василевъ: Съвършено вѣрно. (Ржкоплѣскания отъ цѣлата лѣвица)

Прѣдседателъ: Тишина, г-да!

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Азъ съмъ въ правото си да говоря, когато се касае за вѣтрѣшния правилникъ на Народното събрание и не считамъ, че това е безчестие.

Отъ дѣсницата и дѣсния центъръ: Браво! (Ржкоплѣскание) (Тропане отъ крайната лѣвица)

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Още едно оскърбление правите на Народното събрание.

Министъръ Х. И. Поповъ: Оставете и ние да знаемъ правилника!

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Да се разберемъ, този протестъ не е съгласенъ съ правилника.

Отъ дѣсницата: Вѣрно!

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Слѣдователно, за да излѣземъ отъ това положение, мисля, че правото има прѣдседателъ.

Слѣдъ като се чу протестътъ, подписанъ отъ всички шефове на опозиционнитѣ групи, нека изслушае прѣдседателя какво ще каже. Ние не можемъ да се съгласимъ веднага, както това се иска, да излѣзе народниятъ прѣдставителъ, и на което разбирамъ, че може да ржкоплѣска г. Григоръ Василевъ. Той асѣж е готовъ винаги да ржкоплѣска безъ да изслуша.

Г. Василевъ: Вие мене ме изключихте, безъ да ми дадете думата — помнете много добръ. (Възражения отъ дѣсницата)

Прѣдседателъ: Г. г. народни прѣдставители! Прѣди всичко, азъ отхвърлямъ категорически упрѣка, който се хвърля върху прѣдседателството, че не вземало никакви мѣрки, за да може да се накаже народниятъ прѣдставителъ веднага въ засѣданието. Вие всички сте свидѣтели на шума и на оскърбленията, които се нанесоха отъ едната и другата страни, и вие всички сте свидѣтели, че бѣше такъвъ голѣмъ шумътъ, щото не бѣше възможно даже помежду отъ едната до другата банка да се чува, още по-малко отъ прѣдседателството. Тѣй щото, казвамъ, отхвърлямъ категорически упрѣка, който се прави на прѣдседателството.

Сега по въпроса. На прѣдседателството не бѣше извѣстно какви сѣ думитѣ, които сѣ хвърлили отъ едната и другата страна, обаче слѣдъ това ми се обясни, че единиятъ, г. Коларовъ, е билъ нарекътъ г. Петкова разбойникъ.

В. Коларовъ: Не е вѣрно!

Отъ крайната лъвица: Не е вѣрно!

Отъ дѣсницата: Вѣрно е!

Г. Кирковъ: На тукъ не сме чули, вие сте чули.

Прѣдседателъ: Може да не е вѣрно, обаче това се съобщава на прѣдседателството. Всѣдствие на това и г. Петковъ е билъ казалъ нѣкои думи, които не е трѣбвало да каже, но ги казалъ на г. Коларова. Сега, при тѣзи обяснения, които ми се дадоха, азъ считамъ, че това сѣ лични оскърбления помежду двамата, които сѣ си напесли. Въ всѣки случай, понеже вие считате, че това е оскърбление на Народното събрание, . . .

Г. Кирковъ: Разбира се.

Прѣдседателъ: . . . нѣщо, което прѣдседателството намира, че не е вѣрно, азъ, разбира се, тѣй, както гласи правилникътъ, ще дамъ думата на г. Петкова да се обясни, да каже какво е казалъ.

Т. Лукановъ: Никакво обяснение!

Прѣдседателъ: Правилникътъ ме задължава, прѣди да се положи на гласуване прѣдложението за наказание на нѣкой народенъ прѣдставителъ, да му се даде думата за обяснение.

Затуй има думата г. Стефанъ Петковъ.

Х. Кабакчиевъ: Не е достойно за Парламента да се допусне на единъ псувачъ да дава обяснения.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Той е народенъ прѣдставителъ, не е псувачъ.

Нѣкой отъ дѣсницата: Всички ни псувате — какво не направихте болшинството.

Прѣдседателъ: (Звъни)

Г. Кирковъ: То е критика на вашата политика.

Нѣкой отъ дѣсницата: Каква критика? Псувни!

Д. Благоевъ: Какви обяснения ще дава? То ще бжде второ оскърбление на Народното събрание.

Прѣдседателъ: Чл. 76 отъ правилника е изриченъ.

Д. Благоевъ: Сега се сѣтихте за правилника, а много пѣти тѣпчете този правилникъ.

Прѣдседателъ: Чл. 76 отъ правилника казва изрично, че народниятъ прѣдставителъ, на когото се иска наказанието, има право да бжде изслушанъ или пъкъ да употлупомощи другъ прѣдставителъ да бжде изслушанъ вмѣсто него. Най-послѣ, позволете на прѣдседателството да изпълни длъжността си. Тѣй щото, г. Петковъ има думата.

С. Петковъ: Г. г. народни прѣдставители! Онзи день, когато говорѣше г. Костурковъ, азъ много обективно и безъ никаква помисълъ, безъ да имамъ намѣрение да оскърбявамъ когото и да било — това впрочемъ вие го знаете, че отъ четири години никого не съмъ оскърбилъ — . . .

Г. Кирковъ: И безъ да е утвърденъ твоятъ изборъ.

С. Петковъ: . . . направихъ възражение по единъ правилникъ затова, защото г. Костурковъ казваше, че се отнася за прѣхраната, а азъ му направихъ бѣлѣжка, че се отнася за реквизицията. Г. Костурковъ намѣсто да възприеме тази поправка, която е много права и да бжде благодаренъ, каза, че нѣма намѣрение да отговаря на единъ бѣглецъ и още повече осѣденъ. Азъ бѣхъ оскърбенъ не само отъ неговитѣ думи, но и отъ думитѣ на г. Омарчевски, който се осмѣли, за срамъ на всички, да нарече всички насъ, които сме отъ тази страна, заедно съ министритѣ, че сме утайка на българското общество.

Нѣкой отъ дѣсницата: Това не е оскърбление!

К. Досевъ: Това е критика на политиката!

С. Петковъ: Почувствувахъ се крайно обиденъ, когато г. Омарчевски хвърли върху насъ това оскърбление. Както вие чувствувате обидитѣ, и ние ги чувствуваме, и ние имаме нерви, възпитание и достоинство.

С. Омарчевски: (Възражава)

Отъ дѣсницата: Мълчи ти бе! Ти си уличникъ.

С. Омарчевски: Какъ можете да наричате народенъ прѣдставителъ уличникъ?

Д-ръ Х. Георгиевъ: Когато държите такъвъ езикъ.

С. Омарчевски: Г. министъръ-прѣдседателъ оскърби мене. (Шумъ)

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля тишина, г-да! Седнеге си на мѣстата!

С. Петковъ: Когато азъ възразихъ на г. Костуркова съ пълно достоинство, както подобава на народенъ прѣдставителъ, който въ тѣзи трудни врѣмена не е дошълъ тукъ да ругае хората, тогава г. Лулчевъ става и ми казва, че съмъ билъ разбойникъ и съмъ ималъ двѣ присѣди. Когато отидохъ да обясня на г. Лулчева, че азъ нѣмамъ присѣди и гарантирамъ за честта си, и ако позволите въ най-близкото засѣдание на Камарата да прѣдставя документи, че не съмъ осѣденъ, а оправданъ по невинностъ отъ военния сѣдъ — и когато опрѣдѣлите да дамъ документитѣ, ако се установи обратното, азъ самъ ще си подамъ оставката и ще отида да се бия тамъ на фронта; имамъ тази доблестъ — въ този моментъ г. Коларовъ ме нарича, че съмъ билъ разбойникъ и че съмъ ималъ двѣ присѣди. Крайно оскърбенъ, раздразненъ отъ тѣзи думи и отъ упрѣцитѣ, които се хвърлиха лично върху мене и върху моитѣ колеги, върху цѣлото болшинство, казвамъ, възбуденъ, въ едно крайно нервно положение, казахъ думи, за които сега съжалявамъ. Отъ 4-годишната ми дѣйностъ тукъ, вие знаете, че това не е по възпитанието ми, това не е по характера и темперамента ми. Ако казахъ тѣзи думи, казахъ ги въ крайна нервностъ, възбуденостъ, когато бѣхъ прѣдизвиканъ отъ нѣколко мѣста и когато не можяхъ да държа смѣтка за думитѣ, които казвахъ. Заявявамъ, че съжалявамъ. Но намирамъ, че, ако вие сте хора съ достоинство, като оскърбихте мене и болшинството, ще си оттеглите думитѣ. И съжалявамъ затова, защото не сме дошли тукъ да се нагубяваме по такъвъ начинъ, както вие правите. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата)

Прѣдседателъ: Изслушахме г. Петкова. Отъ протеста, тѣй нареченъ, който прочете г. Благоевъ, се вижда, че подписавшитѣ искатъ изключването на г. Петкова врѣменно отъ Събранието. Вие изслушахте обясненията и на г. Петкова — той съжалява за думитѣ, които е казалъ на г. Коларова. И мене ми се струва, че би било много по-достойно, ако това съжаление се приеме за извинение за казанитѣ отъ него думи.

Но освѣнъ това, искането да се наложи наказание изключване, е послѣдното наказание, прѣдвидено въ чл. 76 отъ правилника: първото наказание е напомнюване, слѣдъ него забѣлѣжка, слѣдъ него изобличение и вече слѣдъ него идва врѣменно изключване отъ Събранието. Споредъ моето схващане, трѣбва да се прѣминатъ всички тѣзи наказания, за да може да се пристѣпи къмъ послѣдното.

Т. Лукановъ: Значи, кабинетътъ и болшинството се солидаризиратъ съ него?

Ю. Юрдановъ: За насъ лично всичко може да се гозори, но сѣмействата да се бъркатъ, това е позоръ! Това е позоръ, г. Радославовъ, и за Парламента.

Н. Начовъ: Това не е ли обида сега? Само вие имате честъ.

Ю. Юрдановъ: И вие ще защищавате сѣмействата си!

Прѣдседателъ: Моля, г-да, оставете да свърша! Споредъ чл. чл. 71 и 72 отъ правилника, напомнюване и забѣлѣжка се правятъ отъ прѣдседателя по реда, който се указва въ правилника. Слѣдъ това въ чл. 73 е казано:

(Чете) „Изобличение се прави на всеки представител: а) който, след като му е била направена забелжка два пъти, не се поправи; б) който въ заседание даде знак за някоя бурна сцена; и в) който оскърби или заплаши някой представител“. След това въ чл. 74 се казва, че временно се изключва от Събранието всеки представител, който въ течение на същата сесия бъде наказан три пъти на изобличение, който оскърби Народното събрание, държавния глава и т. н., нщо, което не се отнася до случая. Значи, по чл. 74 би трябвало да се направи на народния представител, който е направил някое прегръщение, три пъти изобличение и след това да му се наложи последното наказание — временно изключване от Събранието. Сметохъ за нужно да обясня на народното представителство какъ е уредено това въ правилника.

След това следва искането на господата от опозицията да се изключи г. Петковъ от Събранието. Азъ мисля, че това е неправилно, и не може освънъ да се наложи друго наказание, или да сметете, че извинението, което направи г. Петковъ, е достатъчно. Той оттегли думитъ си.

Нйкой отъ дъсницата: Съжاليا и оттегля думитъ си.

Пръдседателътъ: Следъ обяснения на г. Петкова, какъ счита Народното събрание, достатъчно ли е извинението на г. Петкова?

Д. Благоевъ: Искамъ думата.

Г. Кирковъ: Ние правимъ пръдложение и искаме думата. Не се касае въпросътъ за оскърбление на отделни депутати помежду имъ или друго нарушение на правилника въ разни случаи; тукъ е въпросъ за едно оскърбление отъ характеръ, който засъга не отделна личност само, а засъга Парламента, . . .

Нйкой отъ дъсницата: А-а-а! (Възражение)

Г. Кирковъ: . . . защото съ това се оскандалява Парламентътъ, . . .

Нйкой отъ дъсницата: А-а-а!

Г. Кирковъ: . . . защото вие допускате да се клейматъ сѣмейни чести тукъ, въ Парламента, когато хората не сж тукъ да се защитятъ.

Д-ръ Х. Георгиевъ: Не е вѣрно, не допускаме.

Г. Кирковъ: Това на простъ езикъ се казва подлостъ.

Д-ръ Х. Георгиевъ: Това не е ли оскърбление?

Г. Кирковъ: Вие, г. Радославовъ, който сте сѣмеенъ човѣкъ съ дъщери и жена, Вие не смѣите да допустнете подобно нщо. Вие, г. Вачевъ, Вие, г. Тончевъ и други народни пръдставители, сѣмейни хора, вие не можете да допустнете подобно нщо.

Пръдседателътъ: (Звъни) Моля Ви се, г. Кирковъ!

Г. Кирковъ: Това не е лично оскърбление, а оскърбление на достоинството и престижа на Парламента.

Отъ дъсницата: А-а-а!

Г. Кирковъ: Тогава, и ние бихме имали право отъ своя страна да посегнемъ къмъ сжщото оскърбление, къмъ сжщото срдство и да попитаме г. пръдседателя: кое наказание да ни постави — мъррене ли? Г. Радославовъ, г. пръдседателю и г. г. народни пръдставители отъ болшинството, не правете отъ този въпросъ въпросъ на политика!

Д-ръ Х. Георгиевъ: Вие го правите.

Г. Кирковъ: Ако вие сте сѣмейни хора и зачитате честта на вашитъ сѣмейства и престижа на Парламента, азъ очаквамъ безъ всѣкакви дебати ние всички единодушно, заедно да рѣшимъ този господинъ да бъде изхвърленъ отъ нашата срдъа временно.

К. Досевъ: Никой не може да търпи такива оскърбления. Но това оскърбление не може да се счита като оскър-

бление на Парламента — тамъ е различието въ нашитъ разбирания.

Г. Кирковъ: Г. пръдседателю! Азъ пръдлагамъ по чл. 76 отъ правилника този господинъ да бъде изключенъ за три дни.

Пръдседателътъ: (Звъни) Прѣкъсвате и пръдседателя, който иска да изпълни своята длъжностъ.

Следъ обяснения на г. Стефанъ Петковъ, които прие-
матъ пръдложението, направено отъ господата отъ опозицията — протестътъ, който се прочете — да си вдигнатъ ржката.

Отъ цѣлата лѣвица и лѣвия центъръ: Болшинство.

Пръдседателътъ: Моля г. квестора да ги прѣбри.

Квесторъ Н. Ненчовъ: Малцинство.

Д-ръ И. Момчиловъ: 104 срѣщу 107.

Квесторъ Н. Ненчовъ: 104 срѣщу 107. (Глъчка)

Пръдседателътъ: Моля ви се, г-да, тишина, за да обявя резултата.

Г. квесторътъ и г. подпръдседателътъ, които сж чели гласувалитъ, каватъ, че отъ едната страна сж 107, а отъ другата — 104.

Д. Теневъ: За двѣ минути не могатъ да се прочетатъ.

Пръдседателътъ: Малцинство. Не се приема!

Пристъпиме къмъ дневния редъ — продължение разискванията по интерпелациитъ на нйкой народни пръдставители по прѣхраната на армията и населението.

Има думата г. Стоянъ Костурковъ, за да продължи рѣчта си.

Г. Василевъ: По правилника, оспорваме гласуването и искаме да се пръвѣри.

Пръдседателътъ: (Звъни)

Отъ дъсницата: А-а-а!

Пръдседателътъ: Чакайте, г-да!

Г. Василевъ: Сега правилникътъ трѣбва да сжществува.

Пръдседателътъ: Г. Василевъ! Вие не сте квесторъ. Азъ обявихъ, споредъ указанието на г. квестора и на г. подпръдседателя, че отъ едната страна сж 107, а отъ другата 104 гласа, значи малцинство. Тѣй че, пръдложението не се приема.

Минаваме на дневния редъ.

Моля г. Костурковъ да продължи рѣчта си. (Глъчка)

Пръдседателътъ: Моля, тишина!

Д. Благоевъ: Г. пръдседателю! Има пръдложение да се пръвѣри гласуването.

Пръдседателътъ: Квесторъ нѣмаме ли тукъ?

С. Костурковъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни пръдставители! Въ последното заседание азъ изложихъ каква е важността на въпроса за прѣхраната на страната и на армията. Дадохъ статистика за засѣяното пространство и за добитото производство прѣзъ реколтата отъ 1916—1917 г. Показахъ съ факти, а не съ голи думи, по какъвъ начинъ е ставала прѣхраната на населението и на армията до края на миналогодишната реколта и до началото на тая реколта, която имаме. Спрѣхъ се на нйкои само факти, съ които искахъ да покажа какви прѣчки сж правени и се правятъ за доброта, за правилната прѣхрана на населението и армията. Съ тѣзи прѣчки азъ не съмъ свършилъ и днесъ ще продължа своята дума, като посветя нѣколко минути още на спънкитъ, които правилната прѣхрана на България и срдъала до настъпването на новата реколта и дори до началото на самата нова реколта.

Г. г. народни пръдставители! Отъ даннитъ, които изнесохъ завчера, вие видѣхте, че въ сравнение съ реколтата отъ 1911—1912 г. днесъ България разполага съ храни кржгло по-малко 500 милиона килограма. Въпрѣки туй,

въпрѣки по-малкото произведение, което е получено отъ труда на българското земледѣлско сѣсловие, оная храна, която е добита прѣзъ реколтата 1916—1917 г. и която реколтата сега захваща да се консумира, ще бѣде достатѣчна да покрие нуждитъ на България, на населението ѝ и на армията ѝ, при дѣл условия, както казахъ: първо, да има икономия въ прѣхраната, разумна икономия, и, второ, да не се изнася нито едно зърно отъ храната, която е добита въ България прѣзъ 1916—1917 г. Днесъ пазятъ ли се тия дѣл условия? За икономия и дума не може да става. Въ България икономия на храна какво нѣщо е, не е познато, и властѣта, които би трѣбвало своеврѣменно да се погрижи за разумното прилагане на тая икономия, до днешенъ день, рѣшително заявявамъ не е направила нито една постѣпка, не е взела нито една мѣрка въ това направление. Обрато, властѣта съ своето безгрижие, съ корумпираниѣ нейни прѣдставители на много мѣста въ България, въ села и градове, е дала възможностъ, и днесъ дава възможностъ да става контрабанденъ износъ отъ хранитѣ, тѣй необходими за живота на армията и на населението. Ето ви нѣколко данни, които по единъ положителенъ начинъ установяватъ основателността, истинността на моята мисль. И, ако има правителство, което би се рѣшило да отрѣче върността на тия данни, азъ заявявамъ, че гарантирамъ съ своята лична честъ и съ честѣта на учрѣжденията, отъ които съмъ взелъ тия данни, защото ми сѣ дадени като официални данни.

Износътъ формално е запрѣтенъ на всички продукти хранителни въ България, освѣнъ нѣкои, за които отъ врѣме на врѣме се разрѣшава, както що бѣше, напр., въпросътъ за яйцата. Износътъ на жива и на заклана стока, на месо, рѣшително е запрѣтенъ. Износътъ на брашно, на ечемикъ, на оризъ, на жито абсолютно е запрѣтенъ и т. н. Какво става въ това врѣме на запрѣщение, г. г. народни прѣдставители? Ето какво е ставало и какво става. На 16 юлий т. г. сѣ изнесени 8 вагона волове; на 17 юлий, слѣдующия день, сѣ изнесени 7 вагона овци; на 18 юлий сѣщата година сѣ изнесени 33 вагона овци; на 19 юлий — 23 вагона овци; на 3 августъ — 25 вагона волове. На 9 септември 1 команда отъ германски войници, на брой 75 души съ единъ офицеръ, карайки едно стадо свини отъ 50 брави, натѣкватъ се на българския постъ, който запрѣщава този износъ, запрѣтенъ и така отъ нашитѣ закони и отъ нашитѣ наредби. Нашиятъ постъ се сѣстоялъ отъ 4 войника, отъ двама стражари полицейски и отъ единъ митнически чиновникъ. Какво става, г. г. народни прѣдставители? Нашиятъ постъ съ двамата стражари и митнически чиновникъ насилствено биватъ изтикани и свинитѣ съ германската войнишка команда биватъ изнесени. Ето това сѣ факти, които бодатъ очитѣ. Азъ ще дойда по-подиръ да коментирамъ съ дѣл думи тия факти и да покажа значението, което имъ давамъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Министърътъ на митницитѣ извѣстенъ ли е, че минаватъ тия волове, свини, овци?

К. Досевъ: Дирекцията знае тия работи.

С. Костурковъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ имамъ други свидѣтелски показания, но, защото въ тѣхъ може да се усъмните и вие, и азъ, не ще ги изнасямъ; но имамъ документи, формални, писмени, които свидѣлствуватъ, какво е било положението на износа у насъ и какво е днесъ. Тия документи ще ви посоча. Финансовото министерство, съ писмо № 4319 отъ 13 юлий т. г., съобщава на Дирекцията за прѣхраната на България, че то не знае какво се внася и какво се изнася въ и отъ България, защото не е господаръ на границитѣ ѝ, на митницитѣ ѝ, а господари сѣ нашитѣ съюзници. Да, това се разбира и знае. Дирекцията внася въпроса съ писмо № 1470 отъ 14 с. м., юлий, въ Министерския сѣвътъ. Какво е направилъ и какво прави Министерския сѣвътъ, нека отговори той. Министерския сѣвътъ да отговори какво прави тогава, когато жизненитѣ припаси на България се изнасятъ, безразлично за кждѣ и се изнасятъ въ единъ моментъ, когато въ България липсва месо, липсва храна за населението и войската, и когато както за войската, така и за населението сѣ установени постни дни, защото нѣма достатѣчно месна храна, а не за нѣкакви икономии.

Съ писмо отъ 22 юлий 1917 г., текущата година, управителътъ на митницата въ Сталичъ съобщава на Финансовото министерство, отделение митници, че нашитѣ съюзници не го зачитатъ като властъ и вършатъ всичко, каквото пожелаятъ. Сѣщото нѣщо донася и началникътъ на куприй-

ската митница. Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще ви кажа нѣщо повече. Г. финансовиятъ министъръ нѣколко пѣти е отнасилъ въпроса въ Министерския сѣвътъ да се дадатъ чиновници митничари, защото иначе той не отговаря за интереситѣ на фиска, за износа и вноса въ България. Да, това е ноторенъ фактъ. Вѣрно ли е, г. финансови министри? Дадохъ ли Ви тия чиновници, които Вие искахте? И, ако не Ви ги дадохъ, защо Вие стоите още на това хубаво мѣсто, дѣто сте поставени не да мълчите прѣдъ Министерския сѣвътъ или прѣдъ главното командване, което Ви отказва, а да защищавате интереситѣ на фиска? Ако ли Министерския сѣвътъ е поискалъ отъ главното командване чиновници митничари да бждатъ освободени, за да запазятъ тамъ жизненитѣ интереси на България, и главното командване е отказало да ги даде, питамъ Министерския сѣвътъ: кой е управителъ на България, кой е поставенъ тукъ да пази интереситѣ на тая България — главното командване ли или Министерския сѣвътъ?

Х. Кабакчиевъ: Германцитѣ.

С. Костурковъ: Ако тоя Министерски сѣвътъ е неспособенъ да прѣвие врата на главното командване по единъ въпросъ отъ жизнено значение за България, той не е на мѣстото си, той не е достоенъ да стои на това мѣсто. Това е логическиятъ изводъ отъ фактитѣ, които азъ ви изброихъ. Да, единъ Министерски сѣвътъ, който държи за интереситѣ на страната и за личното свое достоинство и честъ, не може да мине мълкомъ отказа по такива въпроси, било на държавния глава, било на главното командване. Той ще настоява съ всички сили, ще употребѣи всички сръдства и тогава, когато види, че жизненитѣ интереси на страната не сѣ защитени, той ще сложи отъ себе си отговорността, защото това е повелителна негова длъжностъ, диктувана отъ нашия основенъ законъ, отъ нашата конституция, и нека дойдатъ други, които биха се заели за тая мъчна задача и които биха я разрѣшили. Ако ли и тѣ не могатъ да я разрѣшатъ, горко на България — нѣма Парламентъ, нѣма народъ, нѣма демокрация, има автократия, има военна диктатура! И тогава нека отговарятъ офицери, които насаждатъ подобенъ редъ, пагубенъ за страната и противенъ на нейнитѣ интереси и на постановлението на основния законъ.

П. Вангеловъ: Григоръ Василевъ сега не ржкоплѣска.

Г. Василевъ: Кой се обажда, да видя въ списъка си какво е вършилъ?

С. Костурковъ: Г. г. народни прѣдставители! Контрабандниятъ износъ продължава и днесъ. Тоя износъ е наложенъ поради слабостта на нашето управление и поради силата на нашитѣ съюзници. Азъ нѣма да се спирамъ на двата факта, които се изнесоха тукъ отъ прѣждеговорившия — телеграмата на Шолцъ, началникъ на XI сѣдинена армия на нашия юженъ фронтъ, и телеграмата на Лудендорфа. Вие чухте и сте достатѣчно разумни, за да прѣцѣните стойността на тѣзи телеграми, като факти, и да извадите логическото заключение отъ положението, което е създадено по този начинъ, чрѣзъ такива факти. Азъ ще ви прочета единъ мѣничѣкъ документъ отъ стотинитѣ други, съ които разполагамъ — не единъ, а стотини — отъ който документъ вие ще видите, че износътъ продължава и че нашитѣ съюзници продължаватъ да налагатъ своята воля по единъ такъвъ начинъ, както никой никога — убѣденъ съмъ — въ това Събрание не е прѣдполагалъ. Единъ български търговецъ иска вагони, за да изнесе отъ Скопие и Куманово за Кюстендилъ тютюнъ. Вагони да се дадатъ, трѣбва да се разрѣши отъ армията на Шолцъ, защото въ нейни рѣци сѣ нашитѣ желѣзници тамъ. Отправя се телеграма за тая цѣль отъ търговеца, но не му се отговаря. Търговецътъ се отправя до българския офицеръ за свръзка при групата армии Шолцъ съ слѣдната телеграма: (Чете) „Моля застѣпничеството ви да ми се отпустнатъ дѣл разрѣшения за вагони отъ Скопие за Кюстендилъ и едно отъ Куманово за Кюстендилъ за прѣнасяне тютюнъ. Въ тоя смисль сме подали заявление отъ . . .“ — едикоя си дата — „до групата Шолцъ, но отъ тамъ отговори на нашия прѣдставителъ, че нѣмало да ни отпустнатъ разрѣшение за вагони. Моля, увѣдомете ни за резулата“. На тая телеграма се отговаря отъ офицера за свръзка: (Чете) „На моитѣ постѣпки, отъ групата Шолцъ искатъ да заявите“ — искатъ да заявите Вие, търговецъ

български, „че тютюнът нѣма да се изнася за Австрия. Трѣбва Вие да заявите горното телеграфически до мене за по-нататъшни постѣпки за отпущане вагони“. Подписалъ едикой-си. Г. г. народни прѣдставители! Тоя български търговецъ се принуждава да даде телеграфически тая декларация, че тютюнътъ му нѣма да бѣде изнесенъ за Австрия, за да му дадатъ вагони да прѣнася тютюна си въ прѣдѣлитъ на стара България. Кой диктува на търговеца въ България? Началникътъ на групата армии Шолцъ! Безъ съмнѣние, фактътъ е бруталенъ, фактътъ е чудовищенъ! Кой управлява България? Началникътъ на XI армия ли, или кой? Вие виждате. И има министерство, което търпи туй положение, което положение не може, освѣнъ да се развива въ тая посока при това правителство, при това управление на България, докогато анархията дойде до кулминационната точка, отдѣто вече нагорѣ не може да се развива, и краятъ на която анархия всѣки знае какъ се е свѣршвалъ въ историята, въ миналото на народитъ, и какъ може да се свѣрши за България.

Но азъ ви казахъ, че износътъ се продължава. Той се продължава не само на Западъ, той се продължава и къмъ Изтокъ, особено сега прѣзъ септемврий първата половина на октомврий, продължава се и днесъ по единъ чудовищно устроенъ контрабанденъ начинъ. Вие можете да прочетете редица телеграми отъ официални учрѣждения отъ Хасковския окръгъ, отъ Пловдивския окръгъ, отъ Старозагорския окръгъ въ които съобщения се казва, че контрабандното закупване и изнасяне храни за Турция върви съгласно и че на това контрабандно закупване и изнасяне помагатъ съ всички срѣдства и по всички начини официалнитъ мѣста кметовѣтъ, секретарь-бирницитъ и т. н. Азъ нѣма да ви чета всички документи, съ които разполагамъ, а ви пращамъ да отидете въ укрѣдението, дѣто ще ги намерите. Азъ ще ви прочета само единъ документъ за курioзъ, който хвърля широкъ снопъ свѣтлина върху онова, което е станало и става и днесъ на Изтокъ. (Чете) „При прѣдставлението на окръжната комисия въ Пловдивъ по прѣхраната на началника на дивизионната областъ за съдействие размѣниха се мисли по храната. Всички членове доказаха, че липсата на постѣпления на зърнени храни се дължи на нехайството на кметове и бирници. Контрабандирането на хранитъ съ знанието на общинскитъ власти се констатира отъ всички съ указването на факти. Членътъ отъ комисията, такъвъ и отъ окръжната реквизиционна комисия, Н. Шишковъ посочи на факта, че въ с. Кюсе-муратово книгитъ за производството сѣ незаведени, нищо положително не е установено. Провѣрено производството на секретарь-бирника, намѣрено е, че е декларирали 5.270 кгр., а намѣрено у него 8.120 кгр.; вънъ отъ това, намѣрено 5.000 кгр. царевица. Въ събранията на окръжния комитетъ не е имало случай да не се изтъкне и признае отъ всички, че кметовѣтъ и секретарь-бирницитъ сѣ крайно недобросѣдствени, че хранитъ се продаватъ контрабанда, вънъ отъ многото факти, потвърдени и отъ държавния бирникъ, за селата Катунца и Катунско-Конаре. Подписалъ полковникъ... едикой-си.

Азъ имамъ да ви кажа друго. Има телеграми, въ които дословно се казва: отъ началото на вършитбата до днесъ сѣ се прѣснали като мравки хора, идещи отъ мѣстата задъ Родопитъ, които даватъ неимовѣрно голѣми цѣни за закупване житнитъ произведения; закупватъ ги по контрабанденъ начинъ и ги изнасятъ.

К. Досевъ: Кѣдѣ ги изнасятъ?

Г. п. Анастасовъ: Нѣма кѣдѣ да ги изнасятъ — море е прѣдъ тѣхъ.

С. Костурковъ: Ето какво е положението, г-да, въ туй отношение.

Прѣдседателтъ: Г. Костурковъ! Имайте прѣдъ видъ, че врѣмето Ви за говорене изтече. 2—3 минути имате още.

С. Костурковъ: Ами че азъ говорихъ само 10 минути. Вчера ми опнеха тукъ сума врѣме съ гюрултии и прѣсичания. Винуватъ ли съмъ азъ?

А въ това врѣме, г. г. народни прѣдставители, когато по този начинъ се постѣпва съ храната, що я има налице въ България, събирането на храна отъ реквизиционнитъ комисии съвсѣмъ не върви. Това е ноторниятъ фактъ. И изпращането храна на градското население отъ страна на Дирекцията за прѣхраната остава съвсѣмъ неправилно и въ послѣднитъ дни е почти спрѣно. 20 милиона килограма

сѣ потрѣбни ежедневно само за армията, а се пращатъ сега най-много до 8 милиона килограма.

К. Досевъ: 20 милиона килограма дневно? Грѣшка имате, г. Костурковъ.

С. Костурковъ: Да, да, за изхранване на армията сѣ потрѣбни най-малко 15 милиона килограма, крѣгло, на день.

И. Т. Поповъ: Сега намалявате! Не е вѣрно.

С. Костурковъ: Моля, моля. 600 хиляди килограма сѣ потрѣбни дневно — потрѣшка имамъ.

Нѣкой отъ дѣсницата: Въ всичко имате грѣшка.

С. Костурковъ: Азъ се тутакси поправихъ — Казвамъ. 600 хиляди килограма сѣ потрѣбни ежедневно,...

Другъ отъ дѣсницата: 400 хиляди килограма.

С. Костурковъ: ... а се праща днесъ най-много 300 хиляди килограма, което ще рече, че се праща едва половината отъ онова, което е необходимо. Това е вѣрното. Това което се отнася до армията, то се прилага по единъ абсолютно рѣшителенъ начинъ и за населението. Ето какво е изпращано за населението. Прѣзъ мѣсець августъ е дадено 9.300.000 кгр., точно. А сега, напослѣдкъ, прѣзъ м. октомврий, прѣстанали сѣ да пращатъ въ нѣкои градски центрове нито по едно зърно, поради липса на събрана храна отъ реквизиционнитъ комисии. Това е фактъ. И вие ще видите оплаквания отъ Стара-Загора, оплаквания отъ Пловдивъ, оплаквания отъ Плѣвентъ и т. н. Азъ и вчера ви подчертахъ, че дори производителитъ земеделски центрове сѣ лишени отъ храна. Казахъ ви дѣ е причината на злото: не че толкова липсва храна въ България, колкото че не се събира. Посочихъ защо не се събира и, ако се събира, какъ се събира — отъ контрабандисти купувачи и контрабандисти продавачи.

Прѣдседателтъ: Г. Костурковъ! Врѣмето Ви изтече.

С. Костурковъ: Г. г. народни прѣдставители! Докѣдѣ се отива по тия въпроси за уредбата на прѣхраната и запазването интереситъ на фиска и запазването самостоятелността, независимостта на страната ни, като държава, може да се види още и отъ слѣдния фактецъ. Нашитъ съюзници иматъ коменданти не само на мѣста, дѣто ставаше войната, дѣто имаше сражения, ами иматъ коменданти и тамъ, дѣто почти нѣма сражения, и до днешенъ день тѣзи коменданти запобѣдватъ, тѣ разпореждатъ. Такъвъ е случаятъ въ Видинъ. Тамъ има съюзнически комендантъ, който, само когато иска, позволява дори на нашитъ войници да пътуватъ или не. Има единъ много прискрѣбенъ инцидентъ съ такива наши войници: този комендантъ, искайки и той да провѣри билетитъ имъ, а не само българскиятъ комендантъ, не позволява на войницитъ да пътуватъ и войницитъ, оставайки да не пътуватъ, протестиратъ чрѣзъ пѣне на извѣстната пѣсенъ „Съюзници, разбойници“ — това, което никога не трѣбваше да се допуска въ България.

Прѣдседателтъ: Г. Костурковъ! Ако зачитате правилника, трѣбва да спрете, защото врѣмето Ви изтече.

С. Костурковъ: Свѣршвамъ.

Още единъ фактъ, още единъ документъ, който характеризира по какъвъ начинъ нашата върховна власть пазитъ интереситъ на страната, сирѣчь, какъ тя се вслушва въ онова, което се чува въ България, и какъ тя взема мѣрки противъ онова, което може да подкопава интереситъ на България. Имамъ на разположение една телеграма, подадена отъ Берлинъ за София, до г. д-ръ Ханденъ, въ хотелъ „България“. Въ тая телеграма се казва слѣдующето: (Чете) „Имамъ твърдото намѣрение да разтурямъ Абеко“ — това е цѣлъ шифръ — ли да основа въ София, подъ друго име, дружество „Брудесъ“ — другъ шифръ, както виждате. — „Моля Ви за тази цѣлъ да изпратите слѣднитъ изучавания: колко хора трѣбватъ най-малко споредъ българскитъ закони, да се основа едно акционерно дружество, какъвъ минималенъ капиталъ, колко български акционери трѣбва да участвуватъ и пр. Увѣдомете относително данъцитъ и другитъ прѣдписания на законитъ“ — както виждате, въ кръга на закона се движатъ! — „Да

съберете свѣдѣния за нѣкой си Петровичъ, който ми е прѣпоръчалъ Фюрцербергеръ“.

Х. Гендовичъ: Не е само той, а има много ортаци.

С. Костурковъ: „Имамъ намѣрение да дамъ участие въ дружеството евентуално на зетя“ — зетя — „или на неговъ прѣдставителъ или на други мѣрдавичи личности, които могатъ да бѣдатъ полезни, респективно да ги взема въ контролния съвѣтъ“.

Г. Василевъ: (Ржкоплѣска) Ето, това е България!

С. Костурковъ: „Сондирайте цѣлата работа и я вършете повѣрително и подъ най-строгъ секретъ, особено безъ да назовавате каквито и да е имена. Евентуално, говорете съ Владигеровъ, адвокатъ, или съ други. Ще говоря, ако ми падне случай, още единъ пътъ съ бабалъка...“ (Ржкоплѣскане отъ лѣвицата и крайната лѣвица)

К. Лулчевъ: Значи, и зетътъ и бабалкътъ вѣтрѣ! Колко зетове и колко бабалци сѣ още вѣтрѣ! (Възражения отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

Прѣседателъ: (Звъни) Г. Костурковъ! Нѣмате вече думата, нѣма да позволя повече да говорите, понеже врѣмето Ви отудавна измина. Понеже на г. Костуркова е отнета думата, г. г. стенографитѣ да не пишатъ вече нищо!

Има думата г. Димитъръ Драгиевъ. (С. Костурковъ продължава да говори всрѣдъ шумъ и прѣрекание между дѣсницата и лѣвицата).

Съжалявамъ крайно, че г. Костурковъ не се подчинява на правилника. Искате правилникъ, а не го изпълнявате!

К. Лулчевъ: А Вие казвате на стенографитѣ да не пишатъ.

К. Сидеровъ: (Къмъ прѣседателя) Правилникътъ дава ли Ви това право? Четете правилника!

Д-ръ А. Гиргиновъ: Ние желяемъ да чуемъ прѣседателството да мотивира своето право да спира стенографитѣ да пишатъ.

Прѣседателъ: (Звъни) Правя Ви бѣлѣжка, че нарушавате реда.

К. Сидеровъ: Четете правилника (Шумъ. Прѣрекание между дѣсницата и крайната лѣвица)

Прѣседателъ: (Звъни) Правя Ви бѣлѣжка. Да вдигна засѣданието ли искате? Моля, оставете г. Драгиева да говори!

Д. Драгиевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Четирма души се изредиха отъ тази трибуна и въ дълги рѣчи обстойно развили сложената на разглеждане интерпелация. Азъ едвали ще добавя нѣщо ново къмъ говореното; ще гледамъ да бѣда кратъкъ. Прѣди да мина къмъ самия въпросъ, понеже прѣждеговорившиятъ говорител пропусна да изпълни единъ дългъ, пада се на мене да го изпълня. Този дългъ е да кажа двѣ думи за оная заплахата, която г. министъръ-прѣседателъ, г. Радославовъ, отправи отъ високото министерско мѣсто къмъ народното прѣдставителство, като каза: „Ако вие правите така, азъ знамъ и друго“.

Г. Кирковъ: Сирѣчь?

Д. Драгиевъ: Какво друго знае г. Радославовъ, той не ни обясни. Ние знаемъ, че той знае много друго...

Н. Начевъ: И доказа, че знае.

Д. Драгиевъ: ...но по всѣмъ вѣроятностъ другото, за което въ случая той искаше да ни каже, не означава нищо друго, освѣнъ: „Или си събирайте ума, или ще разтуря Камарата и ще ви пратя на фронта“! Азъ долуцамъ, азъ знамъ, па знаете и вие, че на г. Радославова не липсва това желание — може то да се е прѣобърнало дори въ намѣрение — а нужната смѣлостъ, нужниятъ куражъ за привеждане въ изпълнение на тая помислъ, на това намѣрение тоже не му липсва. Но все пакъ, ако г. Радославовъ може да каже това, не е позволено на г. министъръ-прѣ-

седателя отъ това мѣсто да го казва къмъ тия хора. (Ржкоплѣскане отъ лѣвицата, лѣвия центъръ и въ крайната лѣвица), защото тѣзи думи сѣ еднакво неприлични, еднакво унижителни и за достоинството на тоя, който ги казва, и за достоинството на ония, къмъ които се отправятъ, които не носятъ името една фракция, а носятъ името български Парламентъ. Г. Радославовъ стори грѣшка, дѣто въ тия врѣмена плаши народното прѣдставителство съ разтурване на Камарата, т. е. съ изпращане на фронта народните прѣдставители. Слѣдъ като той прати на фронта България, нѣма да бѣде нито много страшно, нито много опасно да прати тамъ и нейните депутати.

К. Лулчевъ: За това другъ ще заповѣда.

Д. Драгиевъ: Г. Радославовъ нека бѣде увѣренъ, че въ гърдитъ на тия, които той плаши съ фронта, ще се намѣри поне толкова патриотизмъ, за да отидатъ и тамъ, дѣто сѣ тѣхните братя, тѣто сѣ тѣхните синове. Ако ли той не вѣрва въ тоя патриотизмъ на оппозицията, ако още може да мисли, че тя е, може би, прѣдателска, той поне трѣбва да вѣрва въ патриотизма на своето болшинство и трѣбва да вѣрва не само въ неговия патриотизмъ, а и въ неговия достатъченъ героизмъ, защото, ако не всички, то поне нѣкои личности неотдавна, завчера единъ отъ тѣхъ продаде тукъ героизмъ, малко достоенъ за Парламента, а повече достоенъ за фронта. (Ржкоплѣскане въ лѣвицата и лѣвия центъръ)

Н. Начевъ: Голѣмо остроумие каза!

Д. Драгиевъ: Още една дума по тоя въпросъ

Г. Серафимовъ: Има жертви и отъ болшинството.

Д. Драгиевъ: Г. министъръ-прѣседателъ не биваше да казва думи заплашителни въ тая посока още и затова, че, ако нѣкога тия думи, тая закана той е привеждалъ въ изпълнение, днеска се съмнѣвамъ, че тя може да бѣде приведена въ изпълнение, защото тоя актъ би трѣбвало да намѣри одобрението и на други срѣди; защото за тоя актъ би трѣбвало да има г. министъръ-прѣседателъ и съгласието на самото врѣме, а врѣмето днесъ съвсѣмъ не е за такива заплахи, нито за тѣхното привеждане въ изпълнение. Врѣмето днесъ не разтурва парламенти, врѣмето не отлага парламенти, ...

Г. Василевъ: Праца шюрмеровцитѣ въ затвора.

Д. Драгиевъ: ...врѣмето свиква несвиканитѣ парламенти, врѣмето възкресява разтуренитѣ парламенти и, ако г. Радославовъ би си позволилъ грѣшката да приведе за единъ моментъ въ изпълнение тая си заплахата, азъ съмъ дълбоко увѣренъ заедно съ васъ, че врѣмето би го принудило много бързо да повика отъ фронта депутатитѣ, които той тамъ е пратилъ. (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ и лѣвицата) Днесъ е врѣме не за разтурване на парламентитѣ, а за разтурване на правителства.

Отъ лѣвия центъръ: Браво (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ и лѣвицата. Възражение отъ дѣсницата)

Д. Драгиевъ: Толкова по тоя въпросъ. Минавамъ на самия прѣдметъ, който ни занимава и отъ който не бива поне министритѣ да ни измѣстватъ

Г. г. народни прѣдставители! Днешната свѣтовна катастрофа, покрай толковато сѣдбоносни въпроси, които сложни на обсъждане, изнесе прѣдъ вниманието, прѣдъ рѣшението на правителства и парламенти и слѣднитѣ два въпроса: въпросътъ за скѣпотията и въпросътъ за прѣхраната. Тѣзи въпроси сѣ въпроси жизнени, сѣдбоносни и въ воюващи и въ неутрални страни. Тѣ ще продължаватъ да бѣдатъ такива не само прѣзъ течение на днешната ужасна война като едно отъ мощнитѣ срѣдства за борба, за падане и ставане, за смъртъ и животъ; но тѣ ще продължаватъ да бѣдатъ такива, малко или много врѣме, и слѣдъ мира. Дотука сѣ тѣхъ, повече или по-малко врѣме, сѣ се занимавали и се занимаватъ, повтарямъ да кажа, и управници и правителства. Въ земледѣлска България тия въпроси би трѣбвало по-малко да занимаватъ и правителство и народно прѣдставителство; при все това и у насъ доста врѣме е посветило и правителството, и народното прѣдставителство по въпроса за скѣпотията, по въпроса

за прѣхраната. Най-напрѣдъ, спомнете си добръ, тукъ се гласува законъ противъ скъпотиата, послѣ послѣдваха редица законоположения по прѣхраната, създаваха се комитети едно слѣдъ друго: най-напрѣдъ комитетъ отъ депутати и чиновници и други чиновници, но не биде, не се уреди тъй лесно уредимиятъ въпросъ за прѣхраната у насъ. Промѣни се законътъ, промѣни се комитетътъ, дойде другъ законъ и другъ комитетъ само отъ депутати. И пакъ не биде уреденъ тоя въпросъ сполучливо споредъ едни или други. Дойде новъ законъ, новъ комитетъ, вече нареченъ съ ново име Дирекция на прѣхраната. Устрои се тази дирекция у насъ фактически единъ видъ, както отдѣлно министерство и почна своята работа. Уреди ли се, обаче, доуреди ли се въпросътъ за прѣхраната у насъ и чрѣзъ дѣйността на тая дирекция и чрѣзъ приложението на новитѣ измѣнения въ надлежния законъ? Не! Пакъ не е уреденъ, пакъ недоволство почти отъ вси страни. Азъ нѣма да се впуштамъ тукъ да критикувамъ дѣйността на днешната Дирекция на прѣхраната; това би ми отнело много врѣме, би ми продължило рѣчта и г. прѣдседателътъ би се опиталъ за втори пътъ да упражни неданеното му отъ Парламента право да забрани на стенографитѣ да записватъ думитѣ. Азъ нѣма това да сторя, та да отива работата до такива сѣтнини, а ще оставя да си кажа думата по дѣйността на дирекцията така, както я схващамъ азъ и групата, отъ която изхождамъ, когато му дойде друго врѣме, а подобно врѣме, ще се съгласите, ще дойде. Чуваме, че новъ законъ гласите, ще разгледаме тогавъ обстойно до днешната дѣйностъ на Дирекцията на прѣхраната. Сега ще кажа само двѣ думи за тая дѣйностъ.

Дирекцията на прѣхраната прояви голѣмо усърдие да изпълни тежката задача, която законътъ, който правителството и народното прѣдставителство сложи на плещитѣ ѝ. И тази дѣйностъ се прояви надлъжъ и наширѣ въ безброй заповѣди, въ безброй възбрани, въ безброй сѣдебни дѣла. въ една гонидба на контрабандата въ България . . .

Г. Кирковъ. Дребната.

Д. Драгиевъ: Дребната. — . . . въ съставяне актове. вдигна се цѣла олелия. Заповѣдитѣ сѣ толкова много, че, ако попитате ония, които ги пишатъ, надали ще помнятъ тѣхния брой; възбранитѣ сѣ толкова много, че надали остана нѣщо невъзбранено. Не сѣ малко и сѣдебнитѣ дѣла; тѣхниятъ брой прѣдъ сѣдебната секция тукъ, казватъ, били 6 хиляди.

К. Досевъ: 12 хиляди.

Д. Драгиевъ: Адвокатитѣ ще ги знаятъ по-добръ отъ мене. Шестъ хиляди разгледани, казватъ, а още около 8—9 хиляди неразгледани и това само за нѣколко мѣсеца. Ако, не дай, Боже, продължи войната и ако продължатъ дѣлата. . . сега има, казватъ, цѣли села подъ сѣдъ. Понеже башитѣ и синоветѣ липсватъ, поцѣ сѣдъ сѣ майкитѣ и женитѣ, а когато башитѣ и синоветѣ войници се върнатъ да ги търсятъ у дома въ случай на отпускъ, могатъ да ги намиратъ или въ коридоритѣ на Дирекцията на прѣхраната, или може би, въ нѣкой затворъ — затворъ за тѣхъ, не за други. И ако, не дай, Боже, казвамъ, се продължи войната, може би, цѣла България, ако не цѣла, голѣма частъ отъ нея, да се намѣри съ актове, съ дѣла и голѣма частъ отъ нея — въ затвора. Като казвамъ тѣзи думи, вие разбирате, доколко азъ одобрявамъ дѣйността на дирекцията и доколко азъ намирамъ, че тя е успѣла да разрѣши тежката задача, която е сложена на плещитѣ ѝ. Какъвъ е резултатътъ отъ тия безброй заповѣди, отъ тия безброй възбрани, отъ тия безброй сѣдебни дѣла? Прѣхраната осигурена ли е? Имаме ли поне оная прѣхрана, която имаме за страната и за фронта миналата година, при онзи комитетъ, отъ който бѣха викнали по-малко отъ тая страна (Сочи лѣвицата) повече отъ оная? (Сочи дѣсницата) Не! Резултатитѣ не сѣ задоволителни, резултатитѣ сѣ печални. Едно ясно доказателство, че бравата на дирекцията не е отсѣкла вжзела на прѣхраната, че тя е ударила о камъкъ. е това просто необоримо доказателство: намалението на дажбата на хлѣба за градове и села, намаление дажбата и на други продукти, намаление дажбата и на добитѣка, дребенъ и едъръ. И ако населението остане съ тази именно дажба, болеститѣ ще ни дойдатъ на гости, ако не и смуветѣ; ако добитѣкътъ остане съ тази дажба, суетни ще бѣдатъ окръжнитѣ на тая дирекция и нейнитѣ и наши надежди за засѣване по-голѣма площъ. Особено тази дажба

е недостатъчна днесъ, когато добитѣкътъ е по-малко и повече работа му прѣдстои; особено недостатъчна е тази дажба днесъ и въ градове и села, когато и въ градове и села хлѣбътъ трѣбва да служи и за хлѣбъ и за гостба — защото и гостбата липсва. Такъвъ е положението по прѣхраната у насъ днесъ. За утрѣ, за другата година, какво изглежда да бѣде то? Казватъ, че дирекцията вземала сериозни мѣрки. Не знамъ какви плугове щѣла да достави, не знамъ какви разпоредби нареждала или щѣла да нареди, за да осигури по-голѣмо засѣване на ниви, защото прѣзъ изтеклата стопанска година засѣтото е било намалено съ 25 дори 30%. Ще имаме ли повече засѣто занапрѣдъ? — азъ се съмнѣвамъ. Съмнѣвамъ се, че добритѣ усилия на почтената дирекция може пакъ да ударятъ о камъкъ, защото, за да се засѣ по-голѣма площъ, не струватъ само едни желания, едни добри намѣрения на дирекцията или на тия или ония административни или други държавни органи. За да се засѣ по-голѣма площъ, трѣбва повече добитѣкъ и повече работни рѣцѣ, а тия дни става ново опиване и ново изкарване на прѣгледъ на коне, волове, и впрѣгати крави. А и набори не се разпушатъ; старци, жени, дѣца, които участвуваха въ тежкото земледѣлско производство вече двѣ години сѣ изнемошѣли; много отъ тѣхъ, отъ тежкъ трудъ сѣ поврѣдени, много отъ тѣхъ сѣ негодни не само за стопанска работа, а сѣ негодни и за животъ, защото сѣ заболѣли отъ всевъзможни болести. Ако речемъ, прочее, да се утѣшаваме, да се облѣпнемъ на тази суетна надежда, че съ тѣзи окръжнии, съ тѣзи подкани изъ вѣспнищитѣ и пр., за дѣйствия на не знамъ какви агрономи, ние ще увеличимъ засѣтата площъ, и ако не търсимъ лѣкове другадъ, тежко ни и горко! Изгледитѣ за подобрене на прѣхраната днесъ сѣ печални, за утрѣ, за другата година, ще бѣдатъ още по-печални. Новъ законъ, чувамъ, гласѣло правителството, доволно или недоволно отъ дирекцията. Може би, то ще се помъжи да измѣни нейния съставъ и да търси цѣръ на злото пакъ въ промѣнение на закона, пакъ въ промѣнение на състава на дирекцията или комитетитѣ тукъ въ София, въ вѣтрѣшността — окръжнии, градски или селски. Суетни ще бѣдатъ и тѣзи опитвания.

Г. г. народни прѣдставители! Вече двѣ години и повече мѣнимъ закони, мѣнимъ състава на комитети. Подобриението по тоя начинъ, чрѣзъ тия само мѣроприятия — да се подобри прѣхраната, да се отсѣче коренътъ на злото — не по дочакахме; не вървамъ да дойде то и отъ единъ новъ законъ и отъ единъ новъ съставъ на комитетитѣ или дирекцията. Не сѣ, прочее, тамъ неджзитѣ, на нашата прѣхрана, дѣто сме ги търсили досега и не съ мѣроприятия отъ тоя родъ, каквито сме прѣдвигвали досега, ще могатъ тѣ да се лѣкуватъ. Ще трѣбва да ги търсимъ другадъ. Не че трѣбва да останемъ безъ законъ, не че трѣбва да се лишимъ отъ дирекция или комитети, но не трѣбва да търсимъ корена на злото тамъ, а като оставимъ дирекцията и комитетитѣ, като подобряваме законитѣ, да видимъ дѣ е изворътъ, дѣ сѣ неджзитѣ, които сѣ прѣчили досега, шото съ тѣзи досегашни закони, съ тѣзи комитети и дирекции, да не можемъ ние, земледѣлска България, да уредимъ толкова мъжния въпросъ за уреждане вѣдомъ другадъ и тоя толкова лесенъ въпросъ за уреждане тукъ у насъ.

Г. г. народни прѣдставители! Неджзитѣ, не малкитѣ, а голѣмитѣ неджзи на прѣхраната въ земледѣлска България, не сѣ тамъ, дѣто сѣ търсени досега. Не сѣ главнитѣ неджзи — не искамъ да кажа второстепенитѣ — не сѣ главнитѣ неджзи въ липсата на закони по прѣхраната или въ тѣхното изобилие, не сѣ главнитѣ неджзи въ тоя или оня съставъ на централния комитетъ или дирекцията или на подобни комитети въ градове, села, околии и окръжи; не сѣ главнитѣ неджзи нито въ липсата на много заповѣди, възбрани и сѣдебни дѣла, нито въ тѣхното изобилие; не сѣ главнитѣ разстроители на прѣхраната онѣзи тамъ, които сѣ контрабандирали чрѣзъ нѣкое муле нѣкое кило храна за гладнитѣ си дѣца; другадъ трѣбва да се търсятъ неджзитѣ, разстроителството на нашата прѣхрана. За да потърсимъ тѣзи главни неджзи и за да потърсимъ и намѣримъ сериозниятъ тѣхенъ лѣкъ, ще трѣбва най-напрѣдъ да си зададемъ въпроса: като е дума за прѣхраната, въ що се състои този въпросъ за прѣхраната? Коя е неговата сжщностъ, неговото сърце? Въпроситѣ за прѣхраната въ една Англия, е единъ — той носи името вносъ: въпросътъ за прѣхраната въ една Италия е сжщо такъвъ — той е въпросъ за вносъ; въпросътъ за прѣхраната въ една Русия е въпросъ за добръ уредени съобщения; въпросътъ

за прѣхраната въ една Австрия, въ една Германия, наши съюзници, е също въпросъ за вноса; въпросътъ за прѣхраната, сърцето, смъсността на тоя въпросъ, въпросътъ за прѣхраната въ България не е нито въпросъ за снабдението, нито въпросъ за вносъ а той носи друго име; въпросътъ за прѣхраната въ земеделѣска България е въпросъ за износъ. (Рѣкопѣтскане въ лѣвия центъръ) Уреденъ ли е въпросътъ за износа, ще има прѣхрана въ България; неуреденъ ли е износътъ, ще има гладъ (Рѣкопѣтскане въ лѣвия центъръ) Прочее, който иска да уреди въпросътъ въ една Англия, въ една Италия, въ една Австрия, Германия, той прѣбва да уреди въпроса за вноса; който иска да уреди въпросътъ въ една Русия, той трѣбва да урежда въпроса за снабдението; който иска да урежда въпроса за прѣхраната коренно, не паметливо, не да си играе — защото днесъ времето не е за игра, защото въпросътъ за прѣхраната е въпросъ за побѣда, въпросъ за миръ, не е така; дребенъ въпросъ — който въ България иска радикално разрѣшение на въпроса за прѣхраната, той трѣбва да забрави всички дребни недѣли и да уреди въпроса за износа, а този именно въпросъ у насъ не е уреденъ. Г. министъръ-прѣдседателъ загатна, че този въпросъ у насъ е малък. Този въпросъ би могълъ да бѣде най-малъкъ въ земеделѣска България, защото земеделѣска България никога не е гладувала при най-безплодни години; и макаръ днесъ и доводно гости да имаме, пакъ не би гладувала земеделѣска България. И при днешното си плодородие, и при днешната намалена засѣта площъ, земеделѣска България не би гладувала, толкозъ повече че къмъ нейния съставъ, поне днесъ, има присъединени и други нейни сестри, наречени нова България, тоже земеделѣски: земеделѣска Македония, земеделѣско Моравско, българска земеделѣска Добруджа. И като погледнемъ на въпроса, какво сме били ние, земеделѣска стара България, и какво излиза даже и днесъ, прѣзъ тая тежка война, въ новитѣ български земи: Македония, Добруджа, па и Моравско. ще се съглася и азъ съ г. министъръ-прѣдседателя, че въпросътъ за прѣхраната въ стара и нова България би билъ най-малкиятъ, най-дребниятъ и за българското правителство, и за българския Парламентъ, и за българския фронтъ, и за българското градско и селско население. Но той стана най-голямъ. Ние се чувствуваме въ такова положение и говоримъ за прѣхраната съ такава унѣла съ каквато говорятъ въ други страни, които си внасяли и внасятъ — и даже тамъ по-малко вѣрва се вдига, отколкото у насъ. Кой го направи отъ малък на голѣмъ? Неуредениятъ или злѣ уредениятъ износъ. Кой сж отговорни за това? Азъ нѣма да търся тия отговорници, нито въ редоветѣ на нашитѣ съюзници, били тѣ у дома си или у дома ни; нѣма да го търся нито въ дирекцията, нито въ комитетъ; нѣма да го търся въ ония жени и дѣца, които сж погнати да не контрабандиратъ. Въпросътъ за неуредения износъ лежи на българския Парламентъ; за този въпросъ прѣди всичко тукъ ще трѣбва да търсимъ виновниците. (Сочи министерската маса). Тукъ ще трѣбва да търсимъ главно отговорноститѣ за недобрѣ уредения или злѣ уредения износъ у насъ, сърцето на голѣмия въпросъ за прѣхраната.

Г. г. народни прѣдставители! Като е въпросъ за износа, нека не бѣда криво разбранъ отъ никого, нека моятъ думи никой не ги прѣтължува. Азъ не искамъ, нито Парламентътъ, нито който и да било, да създава чрѣзъ този въпросъ спънки, било на правителството, било на българското дѣло. Азъ никога не съмъ билъ, и тукъ никой не е билъ противенъ да се изнася всичко онова у насъ, което се нарича излишекъ и да се дава на ония наши съюзници — били тѣ на изтокъ, били тѣ на западъ — които иматъ нужда отъ него. Не съмъ билъ, не сме били и нѣма да бѣдемъ противъ изнасянето на излишното наше, но сме били и ще бѣдемъ противъ изнасянето на онова, което е необходимо за насъ, прѣди всичко. Уреденъ ли е билъ въпросътъ въ тая посока, въпросътъ за износа у насъ отъ двѣ години насамъ, вече трета? Не, не е билъ уреденъ. Износътъ у насъ, знаете добръ всинца, е билъ безразборенъ: отъ насъ се е изнасяло всичко. Всички видове прѣдмети, които могатъ да служатъ за прѣхрана и за обѣкло, като почнете отъ житото и отъ другитѣ видове зърнени храни и свършите съ трицитѣ; като почнете отъ биволи, волове, едъръ и дребенъ добитѣкъ и свършите съ птицитѣ и тѣхнитѣ яйца; сетнѣ вълна, кожи и въобще всичко онова, което е било потърсвано за износъ, изнасяло се е безразборно. Изнасяно е отъ всичко, безъ да се прави тая строга разлика, кое въ този износъ е излишното и кое е необходимо.

Изнасяно е по законенъ и по беззаконенъ начинъ — говоря за отъ двѣ години насамъ. Изнасяно е отъ всѣкъ: и отъ стара България и отъ нова България и отъ Моравско, и отъ Македония, и отъ Добруджа. Изнасяно е навсѣкъдѣ: и на изтокъ, и на западъ. Изнасяно е всѣкакъ: и по желѣзници, и по тихъ бѣлъ Дунавъ (Веселостъ); изнасяно е непрѣстанно отъ двѣ години насамъ, явно и тайно. Ето този износъ е корениятъ, дълбокиятъ недѣлгъ на нашата прѣхрана; но за този износъ нѣма съдебни актове, по този износъ нѣма прѣсѣлѣдвачи, противъ този износъ не е заведено досега нито едно съдебно дѣло. Има, може би, само тая интерполация. Заради този износъ азъ нѣма да оправдавамъ никой спекуланти, участници въ него, малки или голѣми, но азъ тѣхъ тукъ не държа отговорни; за този износъ азъ нѣма да виня и никой отъ нашитѣ съюзници, били тамъ у тѣхъ си, били тукъ у насъ, били тѣ граждански, били тѣ военни, били тѣ опѣлѣни лица, били тѣ нѣкакво дружество съ това или онова благозвучно или неблагозвучно име. За този износъ отговорноститѣ и отговорниците сж тукъ (Сочи министритѣ) И безъ тѣхното рѣшително съдѣйствие, безъ съдѣйствието на Парламента този недѣлгъ не може да бѣде излѣкуванъ, прѣхраната не може да бѣде уредена.

Г. г. народни прѣдставители! Спомнямъ си въ тая минута — ще си спомните и вие всинца, че не отдавна тукъ, въ този Парламентъ, отъ висотата на министъръ-прѣдседателското мѣсто г. министъръ-прѣдседателъ бѣше казалъ тѣзи думи: „Дѣто е стѣпилъ български кракъ, българско ще бѣде“.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Пакъ ги казвамъ.

Д. Драгиевъ: Г. министърътъ казва: „Тѣзи думи пакъ ги казвамъ“. И азъ казвамъ: „Тѣзи думи пакъ ги чувамъ“. (Общъ смѣхъ)

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Съгласни сме, значи.

Д. Драгиевъ: Тѣзи думи „дѣто е стѣпилъ български кракъ, българско ще бѣде“, звучатъ добръ на ухото, не само на министъръ-прѣдседателя, но и на ония, които го слушаха тукъ и които сж извънъ. Но, г. г. народни прѣдставители, не сж ли тѣзи думи за българскитѣ министри-прѣдседатели, за българскитѣ правителства и парламенти и за малката България въ днешния моментъ на войната, тѣзи думи не сж ли голѣми думи? Тѣзи думи. . .

А. Нейчевъ: Сж думи само.

Д. Драгиевъ: . . . не дохождатъ ли въ противорѣчие съ оная формула за мира, която звучи дисхармонично съ тѣхъ и която се носи отъ столица на столица, отъ парламентъ на парламентъ? И менъ ми се чини, че тѣзи думи ще останатъ, за голѣмо наше съжаление, само думи. Патриотарската тая формула: дѣто е стѣпилъ този или оный кракъ да бѣде на тогозъ или на оногозъ, виждате всинца, че нѣма да бѣде формулата, която ще прѣкрати войната и ще докара мира.

А. Нейчевъ: Тя е формула на министъръ-прѣдседателя специално.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Коя формула? Безъ анексии ли?

Д. Драгиевъ: Защото, ако тази формула усвоятъ всички министри-прѣдседатели, всички правителства, всички парламенти, всички народи, всички държави, които сж вдигнали днесъ орѣжието, то значи свѣтътъ да плува въ вѣчна война, вѣчни кърви; то значи свѣтътъ да се самоубие, самъ да се погрѣбе.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Това нѣма да стане.

Д. Драгиевъ: Защото много се разбъркаха краката не само на личноститѣ, на войницитѣ, ами и на народитѣ; стѣпникитѣ имъ се разбъркаха, и, ако рече свѣтътъ да възприеме тази патриотарска формула, не могатъ изпусна орѣжието. Погледнете на южния нашъ фронтъ, каква пасмина нѣма, (Смѣхъ) отъ коя частъ на земното кълбо нѣма — и

тъ ако речатъ като г. министъръ-прѣдседателя: „Дѣто е стѣпилъ кракътъ ни, наше ще бѣде“ — кога ще се свърши войната и кога ще дойде мирътъ? Г-да! въпрѣки протеститѣ на добри патриоти отъ болшинството, азъ си позволявамъ отъ висотата на тая трибуна да не усвоя тази формула, която г. министърътъ е възвѣстилъ нѣкога и днесъ подчертава

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: И днесъ поддържамъ.

Д. Драгиевъ: Азъ съмъ по-скроменъ, макаръ да съмъ и азъ българинъ. Азъ мисля, че по ни прилича, ако кажемъ: „Дѣто е българско, българско да бѣде“.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Все щщото — ние не сме въ Азия!

Д. Драгиевъ: Не е все щщото, защото знаете, че български войски има и при Серетъ: по тая ваша формула трѣбва и Влашко да вземемъ. Но азъ ви не ща Серетъ, това влашко име на български много лошо звучи. (Смѣхъ) Азъ се отказвамъ отъ вашия Серетъ, защото ме е страхъ отъ него. Ще се задоволя съ една формула по-малка, по-българска и тоже патриотична: дано дѣто го знаемъ, че е българско и е днесъ българско, да бѣде българско и слѣдъ мира.

Отъ дѣсницата: Дай Боже, дай Боже! Ама това сега по прѣхраната ли е?

Д. Драгиевъ: Азъ желая това, защото и азъ съмъ българинъ, защото и азъ съмъ синъ на тая многострадална родина. Азъ, обаче, не съмъ пророкъ и не зная какво има да ни донесе мирътъ, като чувамъ пѣснитѣ, които почнаха да пѣятъ разни Венделовци, не зная откъдѣ добиха куражъ да ги пѣятъ, но въ всѣки случай, страхувамъ се, когато чувамъ подобни пѣтлѣ да пѣятъ и въ съюзнитѣ страни; азъ не зная, казвамъ, какво има да ни донесе мирътъ. Дай, Боже, да ни донесе една България по тая формула: дѣто е българско, българско да бѣде, но, понеже не знаемъ бъдещето, ще се задоволимъ да спремъ погледа си малко наблизко сега-засега и да кажемъ: „Какво ще бѣде слѣдъ мира, не знаемъ; дай, Боже, да бѣде тъй, както го желаемъ“. Но ако за слѣдъ мира не знаемъ, азъ искамъ сега поне, прѣди мира, да вжата тѣзи думи на г. министра-прѣдседателя: „Дѣто е било българско, дѣто е завладѣно отъ български мечъ, съ българска кръвъ, да бѣде българско“.

Отъ дѣсницата: Аминъ, аминъ!

Д. Драгиевъ: Поне сега да бѣде наистина българско.

Отъ дѣсницата: Демагогъ!

Д. Драгиевъ: Какво значи това „българско“, г. г. народни прѣдставители, и да видимъ, дали го има сега това „българско“, новото „българско“, което се вика Македония, което се вика Добруджа, което се вика Моравско.

А. Нейчевъ: Ще имъ прашае отъ тукъ жито.

Д. Драгиевъ: Какво значи да бѣде българско? „Да бѣде българско“, то не значи само да го наречешъ „българско“, то значи да бѣде включено въ българскитѣ граници — държавни и митнически; ...

А. Нейчевъ: Г. Тончевъ не знае дѣ съ митническитѣ граници.

Д. Драгиевъ: ... да бѣде „българско“, то значи да владѣятъ тамъ българскитѣ закони, да владѣе българска властъ; то значи да се чуватъ, да се изпълняватъ думитѣ на българския Парламентъ, изразени въ законитѣ му, думитѣ на министритѣ, съобразни съ тѣзи закони. Такова „българско“ разбирамъ азъ: български закони, български наредби, българско управление, български интереси въ стара България, въ Македония, въ Моравско, въ Добруджа — и докѣдѣто обичае: до старитѣ граници или до устието на Дунава, додѣто е стѣпилъ български кракъ или додѣто се чува българско слово ли, но да бѣде българско, ама наистина българско, и то още отсега българско.

Г. г. народни прѣдставители, трѣбва да си признаемъ откровенно, безъ да искамъ да обиждамъ когото и да било, че българскитѣ закони, българскитѣ наредби, българската управа не владѣятъ всецѣло днесъ тамъ, дѣто е българско, което българскитѣ мечъ освободи. Въ Македония, въ Моравско, въ Добруджа не владѣятъ днесъ напълно българскитѣ закони и българската управа; има даже нѣщо изпуснато изъ рѣка и въ стара България. Нѣма нужда отъ много доказателства за това; вие ги знаете, вие се сѣщате. Въ чии рѣцѣ бѣха и сѣ желѣзнопѣтнитѣ съобщения въ наши новопридобити земи на западъ и въ Добруджа? Въ чии рѣцѣ сѣ даже тѣзи желѣзнопѣтни съобщения отъ София нататкъ?

А. Нейчевъ: По чия вина?

Д. Драгиевъ: Не въ български! Законитѣ за прѣхраната, законитѣ за дирекции и комитети отъ двѣ години насамъ по главния въпросъ, по въпроса за износа сѣ ли били въ сила не до Серетъ; дѣто е стѣпилъ български кракъ, ами въ Македония, Моравско и Добруджа, дори тукъ, въ стара България? Законитѣ за прѣхраната, за износа били ли е, казвамъ, въ сила въ всичката си строгостъ и всичката необходимостъ или не? Съ други думи казано, износьтъ уреденъ ли е билъ добръ или не? По съществуващитѣ закони ли е урежданъ той или по нѣкакви особени спогодби, писани или неписани, или по нѣкакви спогодби стари, или по нѣкакви нови, или пъкъ липсватъ всѣкакви спогодби? Тѣзи въпроси сѣ тъмни, тѣзи въпроси сѣ неясни, но едно е ясно: че износьтъ безразборно е вървѣлъ и върви. Хранитѣ изъ Македония и Моравско сѣ изгледени много рано и лани, и тази година. Тази година по моитѣ свѣдѣния изъ тѣзи мѣста, за които ми е сега думата, по желѣзницитѣ, които не сѣ въ български рѣцѣ — а ги смѣтаме за български — на току-що ожъгнатитѣ храни сѣ урѣзвали класа, туряли сѣ го въ вагони и сѣ го изпращали на Западъ. Когато е изнесенъ класътъ още прѣзъ юлий — сега сме октомврий — смѣтайте какво е станало съ зърното и кѣтъ е отишло.

Износьтъ е неуреденъ, износьтъ е злѣ уреденъ; или ако е добръ уреденъ за едни, въ всѣки случай не е уреденъ въ интереситѣ нито на стара, нито на нова България; изнася се не само излишкътъ отъ Македония, Моравско, Добруджа и България, ами се изнася и необходимото, та сме принудени сега да намаляваме дажбата, а на пролѣтъ и да гладуваме.

Г. г. народни прѣдставители! Кой е далъ това право и на какво почива то — правото на богатия съюзнишки, на хора наши и съюзнишки да изнасятъ изъ стара България, изъ Македония, изъ Моравско и изъ Добруджа не само излишното, а и необходимото за насъ? Кой имъ даде това право и на какво почива това тѣхно право? Това право българскитѣ Парламентъ не го е далъ. Това право сѣ имъ го дали тия, които стоятъ на министерската маса, — по законъ ли, по уредби ли нѣкакви, писани или неписани, не знамъ — но отъ тѣхъ произтича тая инициатива. Съ какво може да бѣде оправдано туй даване и туй вземане? Повтарямъ да кажа: не сме били и нѣма да бѣдемъ противъ изнасянето на излишното, но ние ще бѣдемъ всѣкога противни на безразборното изнасяне, на изнасянето на необходимото. И даже когато се изнася излишното, трѣбва да се изнася по законъ при контролъ срѣщу компенсация или, ако е срѣщу пари, срѣщу пазарната стойностъ. Износьтъ не става ли по такъвъ начинъ, не може да се оправдае. Да видимъ съ какво, може би, ще поискатъ нѣкои да го оправдаятъ. На какво той почива, на какво се той основава, на какво почива правото на ония, които правятъ този износъ, макаръ тѣ да сѣ и наши съюзници? На подобенъ износъ, който правимъ ние отъ тѣхни територии ли? Не, на това тѣхното право не може да се основе, защото, доколкото ни е известно, такъвъ износъ България не прави нито отъ тѣхнитѣ стари територии, нито отъ тѣхнитѣ нови територии, такъвъ износъ произволенъ, контрабанденъ, законенъ и беззаконенъ, явенъ и таенъ, какъвто се прави у насъ. На какво, прочее, почива този тѣхенъ износъ? Че иматъ тѣ — нашитѣ съюзници отъ Западъ или отъ Изтокъ — нѣкакви претенции на тѣзи земи ли? Не, такива претенции не вървамъ да сѣ изявили и такива претенции не вървамъ нѣкой отъ г. г. министритѣ да имъ е призналъ. Ние претендираме ужъ, че Добруджа, Моравско, Македония сѣ земи български по своето житие и битие, старо и сегашно. На кое почива правото имъ на този безразборенъ износъ? Че сѣ освободили тѣ тия земи ли?

Не, тия земи сж освободени, тия земи сж придобити сж кръвта на българскитѣ синове, сж кръвта на майка България, както казва г. министър-прѣдседателѣтѣ. Че сж ни помогнали въ това освобождение ли? Щѣхме да бждемъ хора на чувствата, на една политика на чувствата, както би казалъ г. министър-прѣдседателѣтѣ, ако проповѣдвахме това и ако вѣрвахме това. Онѣзи, които отричатъ, че политиката на чувствата е играла нѣкаква роль въ освобождението на България прѣди 40 години, тѣ не могатъ да говорятъ днесъ за политика на чувствата и да дойдатъ да кажатъ, че за наше добро, че за освобождението именно на тия български земи ние имаме съюзническото на нашитѣ съюзници. Ние се съюзихме, ние за нашитѣ интереси и тѣ за тѣхнитѣ. Ние претендираме да сме освободили и придобили тия земи сж българска кръвь. Ако тѣ сж помагали въ тази война и помагатъ и днесъ, тѣ помагатъ не толкова на насъ, колкото на себе си. Въ борбитѣ кървави, които станаха по полетата тамъ въ Моравско, Македония и Добруджа, нашата кръвь ние проливаме за освобождението, за обединението на тия земи, а тѣ — нашитѣ съюзници проливаха своята кръвь, едни да пазятъ пѣтя за Цариградъ, други да пазятъ пѣтя за Виена и Берлинъ. Че тѣхни войски има и днесъ — днеска на нашия фронтъ — на това ли почива правото на министритѣ да позволяватъ подобенъ износъ и тѣхното право съюзническо да го добиватъ по този начинъ? Но и това не може да го оправдае. Защото по-малкъ е тамъ броятъ на войскитѣ съюзнически, по-голямъ е броятъ на българскитѣ войски. Щѣла България, бащи и синове, сж изправени съ своитѣ гърди срѣщу пѣлчищата, събрани отъ вси страни на земното кълбо, и тѣзи наши бащи и синове иматъ претенцитѣ да кажатъ, че тѣ пазятъ тамъ вратата на България, а не нѣкой другъ. Нѣкой другъ, който е край тѣхъ, и той пази, но той пази и други врата, па и ние помагаме за тѣхното пазене. Че напружението на България малко ли е, та трѣбва още да видимъ залъка отъ гърлото си и да го туряме въ други уста. Напружението на България въ тази война и въ хора, и въ добитѣкъ, и въ финансови срѣдства е така голѣмо, каквото не е нито на Турция, нито на Австрия, нито на Германия, нито на Англия, нито на Франция. — Никой нѣма нашия напѣнъ, никой не може да претендира, че е освободилъ българскитѣ земи, защото българскитѣ напѣнъ е сторилъ всичко. Друго даване — въ видъ на изтѣргване залъка, никой нѣма право да иска, никой нѣма право да го добие. (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ) А на що почива правото съюзнишко за този безразборенъ износъ? Ще ни заплашватъ, че не щѣли да ни дадатъ гранати ли, защото за таква едно заплашване се говори тукъ?

Министъръ генералъ К. Найденовъ: Нѣма таква нѣща.

Д. Драгиевъ: Азъ го не вѣрвамъ, азъ го не допускамъ нито писмено, нито устно да го е имало; то е толкова невѣроятъно, то е толкова несериозно, то е толкова несъюзническо, щото не мога да повѣрвамъ, че това е единъ реаленъ фактъ. Но ако таквазъ шѣга — защото то никакво друго име не може да заслужи — нѣкой си позволи да пише или си позволи да каже, азъ мисля, че трѣбва да му се отговори не съ изваждане залъка отъ гърлото ни, а трѣбва да му се отговори съ една друга подобна шѣга: ще ни давате гранати, защото ние пазимъ и нашитѣ врата, и входа на вашата държава; ще ни давате гранати, защото не искаме да ги вземемъ отъ други, които охотно биха ни ги дали; отъ васъ ще ги вземемъ, и вие ще ги давате. На какво се дължи правото за този безразборенъ износъ — да се позволява той отъ едни и да се упражнява отъ други? Че се оцѣняватъ въ днешния моментъ като недостатъчни, като малооцѣнява усилията и помощта, която вложи малката България въ съюзническата съкровищница ли? Кой си позволява да малооцѣнява българскитѣ усилия, българската помощ, българската кръвь? Кой е той, отъ изтокъ ли е, отъ западъ ли е, отъ тукъ ли е, отъ другадъ ли е? Никой нѣма това право. Тя е свещена, тя е много цѣнна, тя трѣбва да бжде оцѣнена съ подобающата оцѣнка, и прѣдъ нея може да се стои не съ шапка, не съ нѣкаква гавра или нови зансквания. За да видимъ колко струва нашата помощ, не трѣбва само да видимъ днесъ цѣла България изправена съ гърдитѣ си тамъ на югъ и прѣминала Дунава на сѣверъ, ами трѣбва да се върнемъ двѣ години назадъ, въ годината 1915, да разгледаме тогазъ положението на бойнитѣ театри, положението на тогавашната неутрална България, положението на съюзницитѣ и противницитѣ, защото то е правилното мѣрило, колко

струва намѣсата на България. Защото споредъ него мѣрило че ни сждатъ едни, на които станахме врагове, и споредъ него мѣрило трѣбва да бждемъ третиранни, гледани днесъ, утрѣ и всѣкога отъ нашитѣ съюзници на изтокъ и отъ нашитѣ съюзници на западъ.

К. Пастуховъ: Стари дати има.

Д. Драгиевъ: Въ 1915 г. вие всички си спомняте положението на съюзници и противници и положението на малката България. Ако България бѣше стояла неутрална само, както ние, нашата група прѣдлагахме, и както се прѣдлагаше и отъ нѣкои други, отъ г. г. социалдемократитѣ отъ двѣтѣ фракции, ако България бѣше стояла тогазъ и досега неутрална, ако тя не се бѣше тогазъ намѣсила, единъ голѣмъ въпросъ се явява, какво щѣше да послѣдва отъ тази нейна ненамѣса, какво щѣше да бжде положението на еднитѣ или на другитѣ, какво щѣше да стане съ въпроса за продължението или края на войната отъ нейния неутралитетъ. А единъ другъ въпросъ е, който нѣма да задавамъ, но който трѣбва да си го припомнимъ всѣки: какво пѣкъ би било положението свѣтовно и на войната, ако България би се намѣсила на другата страна? Но тѣ сж минали работи, то отиде, и азъ не го споменавамъ, за да обиждамъ нѣкого или за да огорчавамъ когото да било тукъ въ България или вънъ отъ България. Но азъ напомямъ тази дата, тя не трѣбва да се забравя, защото, когато се качите на него мѣсто, тогава ще видите колко стори българската намѣса, каква е нейната помощ и какъ България трѣбва да бжде третирана днесъ и утрѣ, и какъ азъ и вие, и всѣки българинъ, и българскитѣ министри иматъ правото да кажатъ: „Дай, Боже, слѣдъ мира, дѣто е било българско, българско да бжде“, но, за да бждемъ колкогодѣ сигурни въ това, трѣбва да положимъ усилия поне днесъ да го направимъ наистина българско. А пѣкъ този износъ безразборенъ, въпросътъ за желѣзницитѣ и тѣмъ подобни други въпроси идатъ да покажатъ, че ние сме таква хора, които много приказваме само на думи, а за работа малко ни бива. Българскитѣ войници и прѣзъ 1912 г. докараха обединението на България; българскитѣ управници, по едни или други причини, тогава изтѣрваха обединението. Българскитѣ войници и прѣзъ тия двѣ години извоюваха българското обединение въ едни размѣри много по-големъ и отъ тѣзи прѣзъ 1912 г. Българскитѣ министри, които все за независимостъ говорятъ, не ги виждаме още, сега-сега поне, извоюваното българско отъ българския войникъ да му дадатъ пѣлна българска физиономия, . . .

Отъ дѣсницата: Много бързашъ.

Д. Драгиевъ: . . . да го направятъ поне днесъ дѣйствително българско. Ако финансовиятъ министъръ и Дирекцията на прѣхраната не знаятъ границитѣ, митницитѣ кждѣ Македония, Моравско и Добруджа; ако вие говорите за Добруджа, пѣкъ други хора се разпореждатъ тамка; ако всичко се изнася изъ тая Добруджа, пѣкъ ние само я наричаме българска; ако ние си чупимъ жѣбитѣ въ орѣха, а ядката отива другадъ — за какво българско ни говорите и дѣ е гаранцията, че българскитѣ вѣждения ще бждатъ удостоени, заздравиени и за слѣдъ мира?

Г. г. народни прѣдставители! Азъ свършвамъ моята кратка рѣчь. Вие виждате, че азъ не отричамъ съществуващитѣ недѣжи на прѣхраната, азъ не отричамъ нуждата отъ законъ по прѣхраната, азъ не отричамъ необходимостта отъ дирекция или комитетъ, нито полезността отъ измѣненето на надлежнитѣ закони и състава на тия учрѣждения, но азъ мисля, че главниятъ недѣжъ на въпроса за прѣхраната въ Земледѣлска България, същността на въпроса, сърцето на тоя въпросъ е въпросътъ за износа. Уредите ли него, направите ли въ Моравско, въ Македония и въ Добруджа и въ стара България да владѣятъ българскитѣ закони, законътъ за прѣхраната, тѣй строгъ спрѣмо всички, кѣкто е той строгъ спрѣмо жени и дѣца тукъ, въ вѣтрѣшността на стара България; наредите ли надлѣжния контролъ, вземете ли българскитѣ желѣзници въ български рѣжѣ, турите ли истинска на дѣло управа тамъ, въ тия земи — ще сте уредили въпроса за прѣхраната. Оставете ли да се изсулва храната на добитѣка изъ Македония, изъ Моравско и изъ Добруджа по знайни и незнайни, законни и незаконни пѣтища, че сетѣ сж туй, което е останало тукъ, да се мѣчатъ да храните и войска, и стара България, и Македония, и Моравско, слѣдъ като имъ се отне-

матъ тамъ хранитѣ и хранителнитѣ припаси — въпросътъ за прѣхраната не може да бѣде уреденъ съ никаква дирекция, съ никакви закони, съ никакви актове, съ никакви сѣдебни дѣла и сѣдилища. (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ)

Вие виждате какъ азъ намирамъ слабото мѣсто на въпроса за прѣхраната. То е тукъ. (Сочи министритѣ) Българскитѣ министри трѣбва да застанатъ по-високо, отколкото ги виждаме, да се държатъ по-твърдо, отколкото ги виждаме, да не усвояватъ нѣкаква формула: „Ние съ тѣзи политика не правимъ, съ онѣзи политика не правимъ“. Трѣбва да правятъ българска политика съ всички, както я прави българскиятъ войникъ. Българска политика, българска стопанска политика, българска финансово-икономическа политика, всестранна българска политика, трѣбва наиздраво да се отстоява не само на думи, но и на дѣла, прѣди всичко отъ тукъ, отъ министерската маса.

Това го казвамъ не азъ, това го казватъ всинца, и фронтъ, и население, това го казватъ нуждитѣ и интереситѣ на страната, това го казва вчерашниятъ, днешниятъ и утрѣшниятъ день, бѣднината на България, това го казва голѣмиятъ въпросъ на прѣхраната, който е въпросъ на животъ и смъртъ, въпросъ за побѣда и миръ. Всичкото туй казване се свежда къмъ едно: доста сѣ тия усилия вече отъ Парламентъ, отъ комитети, отъ дирекция и пр., вие, министри, по-твърдо на мѣстата министерски застанете или отъ тѣхъ станете! (Ржкоплѣскане отъ лѣвицата и лѣвия центъръ)

Прѣседателътъ: (Звъни) Г. д-ръ Стоянъ Даневъ има думата.

Д-ръ С. Даневъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Г. първиятъ министъръ въ каснитѣ обяснения, които даде слѣдъ рѣчта на народния прѣдставителъ г. Пастуховъ, намѣри за добръ да подчертае една мисль, по моему не права, именно, че въпросътъ за прѣхраната не билъ важенъ или че имало много по-важни въпроси отъ него. Азъ признавамъ, че въ началото на войната нашето най-главно внимание бѣше, пѣкъ и трѣбваше да бѣде, съсредоточено на фронта. И сега фронтътъ прѣдставлява сериозна линия на отпоръ и на отбрана, но съ продължението на войната все по-голѣмо и по-голѣмо значение добива и дълбокиятъ тилъ, защото фронтътъ не може да стои здравъ и солиденъ, ако не се питае отъ добръ организиранъ дълбокъ тилъ. Това е истина, призната отъ приятели и неприятели, и не сме ние, които ще я откажемъ. Напротивъ, колкото по-рано съзнаемъ всичката сѣдбоносностъ на въпроса за прѣхраната, толкова по-добръ за изхода на дѣлото, за което сме се уловили. Впрочемъ, самото министерство съ редицата разпорѣждания, които направи, съ послѣдователнитѣ законопроекти, внасяни тукъ, ни даде да се разбере, че и то отдава нуждното значение на дълбокия тилъ? Каква друга мисль иматъ тогава тѣзи законопроекти, единъ отъ други по-обстойни, ако не е загрижеността на правителството да уреди дълбокия тилъ? Ето защо азъ мисля, че думитѣ на първия министъръ сѣ нѣкакъ леко изказани, че тѣ въ сѣщностъ не съдържатъ онуй, което трѣбва въ дадения случай да се подчертае и което самото министерство съ миналата си дѣятелностъ даде да се разбере, че организирането тила е дѣло сериозно, важно за България.

Ако по този въпросъ можемъ да се поставимъ на една почва съ министерството — защото, още веднѣжъ казано, азъ не мога да вѣрвамъ, че то не гледа сериозно на този въпросъ, въпрѣки декларацията на г. първия министъръ — . . .

Министъръ-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: Която ще допълня. Азъ казахъ, че то е наша грижа повече, отколкото да се говори тукъ. Ние загубихме сума нѣщо съ това говорене.

Д-ръ С. Даневъ: . . . — добръ, намъ се налага обязаностъ да зададемъ въпроса: доколко съ вземанитѣ досега мѣроприятия министерството е отговорило на нуждата, въ която ние се намираме, нужда, която се намъ налага, да можемъ да уредимъ нашия дълбокъ тилъ и по този начинъ да подигнемъ и духа на нашия фронтъ. За голѣмо съжаление, трѣбва да се признае, че, въпрѣки многобройнитѣ законопроекти и административни нареждания отъ властта, ние, по отношение на прѣхраната, не стоимъ тѣй, както би било желателно да стоимъ. Причинитѣ сѣ много, и не е моя задача да ги изброявамъ всички, защото

много отъ прѣдшествуващитѣ оратори се спрѣха на поветото отъ причинитѣ за недостатъчната, недобрата организация на прѣхраната у насъ. Азъ не мисля, че трѣбва да се повтори туй, което е казано.

Наблегна се съ пълно основание, напр., на недостатъчността на служация персоналъ, съ който разполага Дирекцията за прѣхраната у насъ. Каза се, и азъ мисля, че това е право, какво дирекцията, като нѣма свои собствени органи, си служи съ органитѣ на правителството, но тѣзи органи, вслѣдствие на това, се намиратъ въ едно двусмислено положение. Министерството настоява на връзкитѣ, които то има съ своитѣ служаци, и по този начинъ то, волно или неволно, ги покрива и тогава, когато би трѣбвало да ги изостави на строгостта на закона, а дирекцията, лишена отъ пълната поддрѣжка на властта въ това отношение, разбира се, срѣща спѣнки въ своята дѣятелностъ. Небрѣжността, непохватността, присѣщи качества на нашитѣ служаци, па и нѣщо повече — прѣдаване на она промишленъ трудъ, съ който е отровена днесъ за днесъ обществената срѣда — всичко това прави отъ днешнитѣ органи на дирекцията негодни органи за мисията, съ която ние я натоваряме. Въ тази смисль упрѣцитѣ, които се чува отъ тази страна (Сочи лѣвицата) по адресъ на министерството, азъ ги намѣрвамъ съвсѣмъ основателни. Но, както казахъ, азъ не се качихъ на тази трибуна, за да повтарямъ онуй, което се подчерта отъ моитѣ прѣдшественици; азъ се качихъ на тази трибуна да обърна вниманието ви на една само страна на сложната проблема — на нашитѣ отношения съ съюзницитѣ ни, доколко тѣзи отношения влияятъ на въпроса за прѣхраната.

Нека отсега ви кажа, че азъ на тази трибуна по този въпросъ политика не правя, па и нѣма защо да се прави.

И. Велчевъ: И съ Русия не правихте политика.

Д-ръ С. Даневъ: Нѣщо повече. Азъ ще ви кажа, че, като е рѣчь за нашитѣ икономически отношения съ Германия, прѣди войната сѣмъ доказалъ, че цѣня завързането на икономически връзки между Германия и България. Азъ дадохъ доказателства и съ дѣла, че въ интереса на България е да се вдѣхне довѣрие на германскитѣ капиталисти, за да установятъ въ България, но всѣкога сѣмъ ималъ прѣдъ видъ, че това сближение икономическо между България и Германия, както и между България и другитѣ държави, трѣбва да става по начинъ, за да се запази обликътъ на България и нейната пълна независимостъ. Ако, слѣдователно, ще кажа нѣколко думи по днесъ навързанитѣ отношения, икономическо-финансови, или само икономически между България и Германия, ще го направя само отъ туй гледище. Всичко онуй, което би било отъ естество да повдигне нашата икономическа мощъ, извършено въ съдружие съ германцитѣ, азъ ще го похваля и подчертая; но всждъ тамъ, кждѣто ще видя, че обликътъ на България се уронва, че нейниятъ престижъ пада, че нейната независимостъ се губи, мисля, че заедно съ менъ и вие ще дигнете гласъ противъ такава една практика, противъ такива порядки.

Г-да! Единъ отъ прѣждеговорившитѣ оратори правилно постави въпроса, че когато България се намира въ мѣжа за прѣхраната си — да не кажа, че тя очаква гладъ — трѣбва да събере всички сили, трѣбва да пази и послѣдното зѣрно, за да може благополучно да изкара годината. Това го правятъ и нашитѣ приятели. Ако сте слѣдили какво пише печатътъ за Унгария, ще сте отбѣлзали, че тамъ се взематъ на нѣкои мѣста мѣрки, щото прѣбиваването на чужденци и съюзници, дори да не смѣе да надмине повече отъ десетина дни; а когато минаватъ чужденци прѣзъ границата, подлагатъ се на прѣгледъ, да не би да отнесатъ съ себе си сѣстни прѣдмети. Недавна въ австрийския парламентъ водителътъ на поляшкитѣ социалисти Дашински остро възстана противъ германската система на пощенски пратки, която той нарече ограбване. Навеждамъ ви тия примѣри, за да видите, че когато се касае за гладъ, правителството, съюзничеството остава на заденъ планъ. Впрочемъ, нека и друго да кажа; а именно, че извѣстна щедростъ отъ наша страна, естествена при нормална обстановка, днесъ си нѣма мѣстото не само защото България се нуждае, ами защото споредъ публикуванитѣ данни, Германия като-че-ли не се нуждае отъ сѣстни прѣдмети. Имамъ нарѣчка една статистика отъ миналата пролѣтъ и споредъ нея констатирамъ, че рогатитѣ добитѣкъ въ Германия не само че не е намалѣлъ, но въ сравнение съ броя на тоя добитѣкъ, прѣди войната, днесъ показва едно увеличение. Можемъ ли да кажемъ това сѣщото и за насъ, ние, които сме изгубили третината отъ нашия рабо-

тенъ рогатъ добитъкъ, ние, които, като страна съ примитивно стопанство, особено имаме нужда отъ работенъ добитъкъ? На въпроса отговорете вие. Завчера едно комюнике отъ Берлинъ гласише, че прѣседателятъ на прѣхраната заявилъ, какво германскитѣ народъ е снабденъ съ нуждната храна за прѣзъ цѣлата година. Когато имате това изявление отъ нашитѣ съюзници, а когато положението у насъ е застрашително, вие имате право, вие имате и длъжностъ да бдите, щото отъ България нищо да не излиза, освѣтъ, нѣма съмнѣние, излишното. А положението въ България споредъ монѣ свѣдения далечъ не е розово. Половината отъ реколтата, събрана подиръ вършитбата е, може би, вече консумирана, а онова, което се чака, едвамъ стига за покриване дневнитѣ нужди; запаситѣ сѣ почти изчерпани. И дѣйствително нашето положение става тежко. Планинскитѣ села и нѣкои даже отъ полскитѣ ще се намѣрятъ въ мѣчно положение. Споредъ нѣкои данни, които имамъ, установява се, че въ Горнеорѣховско, напр., голѣмото село Драганово е дало свѣдѣния, че у него има 400 къщи, които ще се нуждаятъ отъ храна; Ердованли, друго едно село отъ сѣщата полска околия, е дало свѣдѣния, че такива къщи въ него има около 130. Азъ не зная доколко тѣзи свѣдѣния сѣ точни — имамъ ги отъ приятель — но на всѣки начинъ и вие живѣте въ България, та можете да си дадете отчетъ, че положението не е блѣсково и че, слѣдователно, ние трѣбва да скѣпимъ за нашитѣ запаси.

Ако това е така, азъ питамъ: може ли да се оправдае системата на пощенскитѣ пратки, практикувана отъ германскитѣ власти тукъ, у насъ, въ България, и системата на вагони Leipzigzug или съ надписъ Militärgut? За да отговоря на този въпросъ, достатъчно е да посоча на строгия нашъ законъ за стопански грижи. Като адвокатъ, азъ съмъ се явявалъ 4—5 пѣти въ сѣдебната секция при дирекцията и виждалъ съмъ голѣмъ брой жени и стари прѣгърбени, да чакатъ присѣдата на сѣда. И сѣдѣтъ, вървѣтъ изпълнителъ и приложителъ на закона, е строгъ. Допускамъ между сухото да гори и суровото, но таквъ е законътъ, прокаранъ отъ насъ. Не е вина на сѣдѣитѣ, ако се показватъ строги. То е тѣхенъ дългъ. По това нѣма какво да кажемъ. Констатирамъ, обаче, голѣмъ брой нарушения, голѣмъ брой контрабанди, толкова голѣмъ, щото неволно ида на мисълта, че България се намира въ единъ хаосъ, въ голѣмо безредие. Ако гражданитѣ бѣше убѣденъ, че всичко ще може да се разпрѣдѣли, и онуй, което има, ще стигне до края на годината, убѣденъ съмъ, че голѣма частъ отъ тая контрабанда щѣше да изчезне. То е, може би, една горчива критика, но критика умѣстна, прѣдъ наличността на голѣмата цифра дѣла, съ хиляди — струпани въ сѣдебната секция въ течение само на нѣколко мѣсеца. Е добръ, г-да, мене ми прави тежко впечатление, че този законъ — законътъ за стопанскитѣ грижи — изработенъ отъ насъ, законъ строгъ, но най-сетнѣ законъ, е създаденъ само за българитѣ. Азъ не съмъ виждалъ актъ съставенъ на нѣкой германецъ, и германецъ да е подведенъ подъ сѣдъ. Значи, само ние сме контрабандисти, а другъ не! И ако това е върно, какъ можете да гледате равнодушно на тази редица осѣдителни присѣди на сѣдебната секция, щото само ние въ България да се подлагаме на строгостта на закона, а чужденцитѣ, нашитѣ гости, да сѣдъ вънъ отъ законитѣ? Това не би трѣбвало да бѣде допустимо за честолубието, за честта на България. А въ сѣщностъ това става. Азъ зная случай, дѣто единъ нашъ българинъ смѣташе, за да може полесно да контрабандира, да се обърне къмъ нѣкои свои познати германци. Дали го е направилъ или не, не зная; но той ме увѣряваше, че контрабандата може да мине по този начинъ. Азъ ви давамъ това, което зная като единъ примѣръ; може и да не се е осѣществилъ замисълътъ, но забѣлжете схващанieto въ обществото. То е едно признание, много неблагоприятно за нашитѣ порядки, а именно, че нашитѣ граждани, за да обиколятъ законитѣ, могатъ, или прѣдполагатъ, че могатъ безнаказано да си служатъ съ посредството на нашитѣ тукъ гости. Но защо да отивамъ дотамъ? Нимъ наличността на пощенскитѣ пратки не е всѣкому известна — практика, осѣдена отъ всички насъ отъ толкова врѣме насамъ, и която все пакъ продължава? Ще се каже: това сѣ малки количества. Но, г-да, когато ние днесъ се лицаваме отъ известни продукти, необходими за човѣка, когато сме петимни за оризъ, за масло и пр., които или не намираме, или твърдѣ рѣдко, съгласете се, че и най-малката пратка въ странство не може да се оправдае. Това боли. Очевидно, тукъ би трѣбвало да се взематъ мѣрки противъ тази система. Но мѣрка отъ министерството досега никаква не е вземана, системата продъл-

жава, а заедно съ нея продължава и системата на вагонитѣ, натоварени съ Militärgut. А за да ви покажа какви сѣ тия Militärgut, г-да, позволете ми да ви обърна вниманието на единъ интересенъ случай. Недавна австрийскитѣ власти въ Бѣлградъ се усъмнили въ тѣзи Militärgut, отворили нѣколко вагона и въ тѣхъ, въпрѣки, товарителницитѣ, намѣрили трупове на свине! Това конституиратъ не наши власти, а власти чужди, еднакво съюзнически, както и германскитѣ.

Азъ мисля, че, когато говоримъ за прѣхраната, трѣбва да наречемъ нѣщата съ имената имъ, за да се взематъ мѣрки. Не е доста само да критикуваме, а и да пристѣпимъ къмъ дѣла. Ако интерпелацията за прѣхраната е сложена днесъ на разискване, тя не е сложена съ цѣль на словопрѣние, на словоборство, а съ цѣль, като се посочатъ недѣлжитѣ, да се отстранятъ.

По-нататкъ, вие знаете, че всѣки германецъ, който отива отъ тукъ въ отпускъ, трѣбва да бѣде натоваренъ съ припаси за у дома си. Ако нѣма на разположение такива припаси, той отпускъ не получава. Азъ бихъ, най-сетнѣ, дигналъ рѣка отъ този, да кажемъ, по-дребенъ фактъ, но онуй, на което се спирамъ и което ме възмущава, е, че по отношение на нашитѣ войници отъ серетския фронтъ се практикува свършено друга система: когато минатъ ромѣнската граница, за да дойдатъ въ България, нашитѣ войници, които съ кръвта си оросиха серетския фронтъ, се подлагатъ на прѣгледъ и, ако случайно у нѣкого се намѣрятъ единъ чифтъ царвули, напр., конфискуватъ му ги. (Възражение отъ дѣсницата) Азъ самъ мога да свидѣтелствувамъ, че това е така.

Н. Калчевъ: Солъ носятъ.

А. Величковъ: (Къмъ дѣсницата) Бѣдете българи, бе, не се забравяйте толкова!

Прѣседателятъ: (Звъни)

Д-ръ С. Даневъ: Солъ — да, но царвули — не. — Ако нашата система на щедростъ се практикува спрѣмо германцитѣ, най-малко, ние искаме сѣщото третиране и спрѣмо нашитѣ войници.

Г. г. народни прѣдставители! При това стѣснено положение, въ което се намираме, заслужава да отбѣлжимъ и другъ единъ фактъ. Той е слѣдниятъ. Какво ние даваме на германскитѣ войници на нашия фронтъ? Азъ зная каква е дажбата дневно. Не я казвамъ тукъ, защото засѣданието е публично. Но онова, което трѣбва да ви кажа и което черпя отъ най-компетентни източници, то е, че тази дажба, която ние даваме ежедневно, далечъ не отговаря на сѣщия брой на германскитѣ войници тукъ; броятъ на германскитѣ войници е $\frac{1}{3}$, ако не даже $\frac{1}{4}$ отъ оня брой войници, за които ние произпавяме всѣки день съ отдѣляне известно количество дажди.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Не зная отъ кѣдъ вземате тия данни! Не е върно, само че не искамъ да кажа цифрата, защото засѣданието е публично.

Д-ръ С. Даневъ: И азъ сѣщо щѣхъ да Ви я кажа, ако засѣданието не бѣше публично. — Вънъ отъ това, германскитѣ войници иматъ право на разни тършувания въ тѣ наречената военна зона. Ако, отъ една страна, това е тѣй, питамъ се: какво е положението на нашитѣ войници въ третата армия? Споредъ германската военна администрация сѣверна Добруджа била вънъ отъ прѣдѣлитѣ на България. Но това не прѣчи на тая администрация да иска, щото ние да продоволствуваме тая армия, ако и тилътъ да е германска етапна областъ. Е добръ, ако България се е заела да я продоволствува, тя би могла да се позове на едно съглашение между нашитѣ и германскитѣ военни власти, а именно: да я продоволствува съ храни, които се намиратъ въ самата Добруджа. Ние, обаче, констатираме, че това е невъзможно, защото хранитѣ, които се намиратъ въ района на етапното германско управление, се изнасятъ по единъ или другъ начинъ, вънъ отъ прѣдѣлитѣ на Добруджа и не могатъ да послужатъ за нашата армия. Вие виждате какъ съ два аршина се мѣри по отношение на насъ. И азъ мисля, че когато е рѣчь за прѣхраната, тия нѣща трѣбва да се кажатъ и трѣбва да се намѣри срѣдство, за да може да се поправи злото.

Въ свързка съ туй, азъ трѣбва да засегна и въпроса за

нашите права, въобще, въ Ромъния. Азъ не искамъ да прѣдъявамъ помощта, която България даде на съюзническите войски въ войната противъ Ромъния, но безспорно е, че тая помощъ не е отъ най-скромните. Въ Добруджа нашиятъ войникъ се би. Ако вземете изложението на генералъ Тошевъ, главнокомандующъ тогава на трета армия, вие ще видите, че при Добричъ сж се сражавали български войски, при Тутраканъ, покрай двѣ дивизии български имало е всичко-навсичко една дружина германска, състояща отъ три роты — по 100 души, ако туримъ — значи, всичко 300 души. Вземали сж, дѣйствително, по-късно участие и други германски сили, но главниятъ напоръ сме издържали ние. Това не е похвала, а констатирание на единъ фактъ. Сжщо така, фактъ е, че наши дивизии прѣминаха Дунава и дадоха своята помощъ и съдѣйствие на главните германски и австрийски сили на лѣвия брѣгъ на Дунава. Е добръ, въ замѣна на това ние имаме право на частъ отъ това, което се доби отъ Ромъния. Каква е тая частъ? И при най-големата скромность, ние бихме могли да претендираме на една трета. Доколкуто ми е извѣстно, нашите претенции официално сж били значително намалени, но сжщо така ми е извѣстно, че досега тѣ не сж удовлетворени, не сж признати и този въпросъ стои още висящъ. Онуи, което не е висящо, то е, че смѣнитъ за хранитѣ и други прѣдмети, отнасяни въ централните държави, сж правени по единъ своеобразенъ начинъ: хранитѣ се оцѣняватъ, напр., 20 л. 100-тъ килограма! По този начинъ, припадащата се наша частъ, даже и да признаятъ процента, който иска нашето министерство, ще бѣде нищожна. Мисля, че не е съюзнически този начинъ на третиране такъвъ единъ участникъ въ войната, какъвто е България. Миналата година ние едва издържахме, съ прѣхраната, и ми се чини, че бѣше право не само да претендираме газъ и солъ, които впрочемъ много късно дойдохме експлоатацията на една солиница, но ние имаме право да претендираме и частъ отъ хранитѣ, защото вие знаете каква бѣше храната на българския войникъ и на българския гражданинъ въ края на миналата година. Е добръ, текущата година ни заварва въ още по-трудно положение и, ако е тъй, ние имаме право, вънъ отъ всѣкакви други съображения, да претендираме на частъ отъ излишеска на плодородието въ Ромъния, за да покриемъ нашия недостигъ. И въ това отношение нашето искане би било оправдано и актъ на справедливостъ биха извършили нашите съюзници, ако таква едно искане удовлетворятъ.

Г-да! Сѣ въ тоя редъ на мисли, иде ми тукъ да обърна вниманието ви и на едно друго обстоятелство. Когато България се намѣси въ войната, азъ за себе си не си правѣхъ илюзия за нѣкакви разходки въ Сърбия; България трѣбаше да участвува въ война съ всички послѣдствия. Когато настана моментътъ за обявяване войната на Ромъния, азъ, безъ да съмъ посветенъ въ тайните на боговетѣ, щѣ ми се да вѣрвамъ, че нашето министерство е прѣдвидѣло, какво на Балканския полуостровъ ще се държатъ извѣстно число съюзнически войски, защото на нашите плещи да се остави грижата за запазване обширния фронтъ на Балканския полуостровъ, то би било едно искане прѣкомѣрно. Като прѣдполагамъ, че министерството въ това отношение е изпълнило своя дългъ, азъ се питамъ: . . .

Нѣкой отъ дѣсницата: А вие какво направихте въ 1913 г.?

Д-ръ С. Даневъ: Ще говоримъ и за 1913 г. Най-сетнѣ позволете ми, ако съмъ прѣкаралъ тая нещастна година, азъ да тегля поука, както азъ я разбирамъ по съвѣсть. А вие, като народни прѣдставители и мои сѣдии, ще имате думата и ще се произнесете. Азъ съмъ тукъ, за да отговарямъ спокойно, когато му дойде моментътъ. Думата ми е, че не е по силитѣ на България, и не би трѣбвало така да бѣде, да пазимъ ние единъ разтегнатъ фронтъ, отъ устието на Марица до албанските планини, плусъ фронта на Добруджа и частъ отъ серетския фронтъ. Забѣлжете, че ние сме народъ отъ 5 милиона и, естествено, нашите сили сж ограничени. Фактически, обаче, тази грижа почти всецѣло е оставена на насъ; помощта, която ние имаме отъ нашите съюзници въ това отношение е незначителна. И какви сж резултатитѣ отъ това? На първо мѣсто, че войницитѣ отъ нашия фронтъ нѣматъ почивка. Противниците, отъ другия лагеръ, се смѣнятъ: днесъ имаме на срѣща си сърби, утрѣ — чернокожи, на третия день — чѣкои други. Защо? Защото иматъ възможность да да-

датъ на войницитѣ си отидихъ. Но то е военната страна на въпроса, по нея азъ не искамъ да говоря. Туй, на което азъ искамъ да се спра, то е, че по този начинъ сме пригнудени да държимъ подъ знамената и купю и слѣпо, да държимъ подъ знамената войници, които по брой далечъ надминаватъ усилията на всички други държави. Това можемъ смѣло да го кажемъ. Но, въ замѣна на това, вижте какво става въ нашия тилъ!

Говори се тукъ за нашата индустрия. Нима ние не сме въ положение да поддържаме нашата индустрия поне така, както я поддържахме въ мирно врѣме. Въ сжщность не можемъ, защото ни липсватъ работни рѣцѣ, както и други още прѣдмети. Вземете текстилната индустрия. Азъ чухъ тукъ министъртъ на финанситѣ да хвърля укори на нашите текстилни фабрики, че не работили достатъчно бързо и, сѣдователно, заставили българското правителство да дири съдѣйствие и да иска помощъ отъ Германия. Менъ ми е извѣстно едно, че въ нормално врѣме нашите текстилни фабрики сж изработвали всичката вълна, която имаме въ България, плусъ внесената даже отъ странство. Ако имаше днесъ въ разположение на нашите текстилни фабрики достатъчно работни рѣцѣ, вѣглища, както и други улеснения, които би трѣбвало да има, убѣденъ съмъ, че нито единъ драмъ вълна не би останала непрѣработена у насъ. Но при тази оскѣдица, между другото на работни рѣцѣ, ние естествено ще видимъ, че нашата индустрия пада. Обаче, моята дума е най-вече за земледѣлското производство, което е намалѣло съ 25—30%, — че е намалѣло, това е вънъ отъ всѣко съмнѣние. Намалѣло е, защото работната рѣка не е доброкачествена — това сж женитѣ, дѣцата и старцитѣ, които работятъ; намалѣло е, защото и тази недоброкачествена работна рѣка не е достатъчна количествено. У насъ това е важно, защото ние не разполагаме съ модерни машини; нашето стопанство е примитивно и се нуждае както отъ работенъ добитѣкъ, така и отъ повече рѣцѣ. Нѣмате ли ги? — Производството ще падне, икономическото положение на България ще стане отъ день на день по-лошо. Е добръ, г-да, азъ мисля, че тази страна на въпроса заслужава сериозно вашето внимание, защото война е и никой не може да прѣдвиди края ѝ; може да се продължи, може да се свърши по-скоро — ако се свърши по-скоро, толкова по-добръ. Но, ако би се продължила, нека бждемъ готови, а за да бждемъ готови, всички тѣзи въпроси, нахвърляни тукъ, желателно е да бждатъ разрѣшени не само въ нашъ български интересъ, но и въ интереса на общата кауза. Твърдѣло впечатление прави подбиването на нашата валута въ Германия и прѣчките за нашия износъ въ неутралните държави. Нашите съюзници трѣбва да се взратъ въ положението, въ което се намира България и да ѝ дадатъ помощна рѣка. Но какъ? — И въ това отношение трѣбва да се обяснимъ. Азъ разбирамъ, че България въ много отношения ще се нуждае отъ работни рѣцѣ, особено отъ технически усѣвършенствувани рѣцѣ, но тѣзи технически усѣвършенствувани рѣцѣ, ако ѝ се дадатъ, трѣбва да ѝ се дадатъ на разположение всецѣло, а тя да си остане пълна господарка. Нѣмаме ли достатъченъ персоналъ да експлоатираме нашите желѣзници, както казва министъртъ, то нека вземемъ съ контрактъ нѣколко германски машинисти и огняри и съ дребния персоналъ, който можемъ намѣри въ България, ние ще скѣримъ една администрация и ще можемъ да експлоатираме нашите желѣзници. Тѣй разбирамъ азъ помощта отъ страна на нашия съюзникъ. Ние имаме нужда отъ вѣглища — нека за честта на нашите военни власти кажа, че направиха възможното, за да увеличатъ производството на мината Перникъ. Обаче, при все туй виждаме, министерството да отдава на експлоатация други български мини на германцитѣ, макаръ и за нуждитѣ на война. Това не бѣше желателно. Ако нѣмаме достатъчно инженери, нека вземемъ такива отъ Германия съ контрактъ, нека имъ платимъ високо, но управлението, надзорътъ да бждатъ наши. Миналата година, когато ходихъ въ Австрия единъ високопоставенъ австриецъ ми казваше: „Сега ще има да държите изпитъ и този изпитъ ще се състои въ това, какъ ще се отнесете спрѣмо нашите съюзници. Ако вие бждете на висотата на положението си като господари, германцитѣ иматъ и капиталъ, иматъ и познания, иматъ и техника и ще ви бждатъ много полезни, но само подъ туй условие; иначе вие ще станете колония за експлоатация“. Азъ не бихъ желалъ да дойдатъ работитѣ дотамъ и, ако вземахъ думата, вземахъ я именно това да изтъкна.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Трѣбва да е билъ чехъ.

Д-ръ С. Даневъ: Не, азъ съ никои чехъ не съмъ говорилъ, сега чехитѣ не сѣ високопоставени.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Нѣма нужда да бѣде чехъ, може да е и унгарецъ.

К. Пастуховъ: Нѣма нужда да го казва нѣкой — виждаме какъ става.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Не е тъй, както мислите; ако бѣше така, лесно е, ама не е така.

Д-ръ С. Даневъ: Г-да! Тѣзи порядки, които менъ не задоволяватъ, сѣ резултатъ отчасти на прѣмитѣ съглашения между нашето правителство и германскитѣ власти. И естествено, ако тѣ сѣ незадоволителни за цѣлия Парламентъ, ние трѣбва да направимъ отговорни за тѣхъ министритѣ. Такова е, напр., съглашението да не се подлагатъ на митнически формалности германскитѣ войници, офицери или военни власти, които изнасятъ прѣдмети вънъ отъ България или пъкъ внасятъ такива вътрѣ въ България. За това има задължение отъ страна на Финансовото министерство, и германскитѣ власти на него се уповаватъ. Разбира се, заедно съ другитѣ оратори мога да кажа, че правителството не е постигнало добръ, като рѣшава въпроса по тоя начинъ. Но азъ нѣма да се задоволя съ такава критика, съ една само отрицателна бѣлѣжка. Азъ бихъ желалъ да ви обърна вниманието, че, ако наврѣмето обстоятелствата сѣ били такива, щото сѣ позволили на България да гледа по-широко на тѣзи въпроси — да допуска износа на извѣстни прѣдмети отъ България — безъ да се взира въ митническитѣ формалности — то е било мислимо при нормална обстановка, при обстановка благоприятна за България, когато България е разполагала съ достатъчно материяли. Днесъ, когато се намираме въ стѣснено положение, българското министерство, което е сключило надлежното съглашение съ германскитѣ власти, при коренно промѣнившитѣ се обстоятелства, има право да каже: „Да се ревизира прѣдишното съглашение“, респективно да съчете, че това съглашение не трѣбва да се прилага, защото, г-да, държавниятъ договоръ е въ сила догава, докогато неговото изпълнение не подлага на опасностъ съществуването на самата държава. Когато ние, за да останемъ вѣрни на това съглашение, трѣбва да търпимъ гладъ, имаме пълно основание да кажемъ: „Да го измѣнимъ“.

И. Велчевъ: Защо го не казахте въ 1913 г.?

Д-ръ С. Даневъ: Счетохъ за дългъ да обърна внимание на тази страна на въпроса. Не знамъ кой утрѣ ще има въ рѣка браздитѣ на управлението, но който и да е той, нека обърне внимание на този въпросъ; той заслужава сериозното внимание на онѣзи, които стоятъ на тази маса. (Сочи министерската маса).

Отъ друга страна има съглашения, които сѣ сключени отъ военнитѣ власти. Азъ не знамъ всичкитѣ, но ония, които зная, като, напр., съглашението за продоволствието

на нашата трета армия въ Добруджа, сѣ съглашения, които и сега би трѣбвало да се приложатъ, и за изпълнението, на които нашето министерство би трѣбвало да настоява съ всичката си енергия. Ако има въпроси досега незабѣгнати отъ никакви постановления, то и по тѣхъ министерството трѣбва да изпълни своя дългъ, защото наложително е отъ гледището на вътрѣшнитѣ порядки въ България, на солидността на самия фронтъ — ако искате — тѣзи въпроси да бѣдатъ разрѣшени благополучно. За голѣмо съжаление, нашето министерство въ течение на двѣ години работи само закони, за да ги замѣня съ други; то повѣрява работата на разни комитети; спрѣ се най-послѣ на една диктатура, за да вдигне рѣцѣ, въ края на краищата и отъ нея, защото, фактъ е, че лицето, което стои начело на прѣхраната е днесъ, доколкото ми е извѣстно, въ оставка. Министерството се постара, съ едно нареждане за отношенията между Главната квартира и Министерството на войната да отстрани търканията между гражданскитѣ и военни власти. Дали, обаче, успѣ да достигне своята цѣль, оставамъ на него да каже. Доколкото менъ е извѣстно, и тая цѣль все пакъ е още недостигната. Съ всички тия и други наредби по прѣхраната то постави страната въ трудно положение и не знамъ дали ще има достатъченъ авторитетъ — не искамъ да се съмнѣвамъ въ добрата му воля, прѣдполагамъ, че ще има тая добра воля — но дали ще има нужниятъ авторитетъ да запази интереситѣ на България при разрѣшението на тѣзи въпроси? Отъ туй гледище, азъ мисля, че е врѣме не само да се пристѣпи къмъ промѣна на системата, а да стане коренна промѣна и на лицата. Може би, лица, на които не тежи миналото, да иматъ и повече авторитетъ да свършатъ тая работа. Самитѣ министри, които мисля, че сѣ добри патриоти, ще си поставятъ този въпросъ. Ако тѣ мислятъ, че сѣ въ положение да го разрѣшатъ благополучно, ще иматъ нашата поддрѣжка, но, ако не, мисля, тѣ сами ще бѣдатъ заставени да теглятъ послѣдствията. Само по такъвъ начинъ, мисля, ще бѣдатъ запазени интереситѣ на България за успѣшното изкарване на голѣмото сѣдбоносно дѣло, което сме започнали. (Ржкоплѣскане въ лѣвицата).

Прѣдседателъ: Слѣдва да говори г. Теодоровъ, но, понеже вече е късно, ще оставимъ работата за слѣдующето заседание.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Слѣдующето заседание да стане утрѣ, защото е послѣденъ день на извънредната сесия.

Прѣдседателъ: По правилника, въ утрѣшното заседание ще трѣбва да се разглеждатъ прошения, обаче, пакъ ще разискваме днешната интерпелация. Слѣдователно, на днешенъ редъ ще имаме продължение на днешния дневенъ редъ.

Засѣданието се закрива.

(Закрито въ 7 ч. 45 м. вечерта)

Прѣдседателъ: Д-ръ Д. К. ВАЧОВЪ

Подпрѣдседателъ: Д-ръ И. МОМЧИЛОВЪ

Секретаръ: М. ЗЕЛКОВЪ

Началникъ на Стенографското бюро: Т. ГЪЛЖБОВЪ